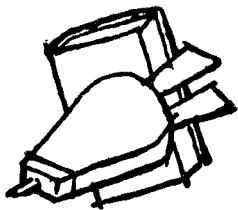

ANTONIO ZAVALA, S. I.

**JUAN MARIA
ZUBIZARRETA
BERTSOLARIA**

(1855 - 1905)

AUSPOA LIBURUTEGIA

JUAN MARIA ZUBIZARRETA
BERTSOLARIA

AUSPOA LIBURUTEGIA

82

COLECCION AUSPOA

**Administración: Plaza de Santa María, 2 - Tolosa
(Guipúzcoa-España) Tel. 661612**

**Dirección literaria: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J.
Colegio de S. Ignacio. Ategorrieta.—San Sebastián**

Ordaindu bearrak:

**Urte betekoa: 280 pezeta   Atzerrian: 380 pezeta
Ongilleak: 500   "   Ale bakarra: 35   "**

ANTONIO ZAVALA, S. I.

JUAN MARIA ZUBIZARRETA
BERTSOLARIA
(1855 - 1905)

AUSPOA LIBURUTEGIA
1969

D. L. S. S. 41/69

IZARRA - Peña y Goñi, 13
San Sebastián - Enero 1969

ARKIBIDEA

JUAN MARIA ZUBIZARRETA BERTSOLARIA	9
Bertso berriak Zubizarreta'k bere bizi-moduari jarriak: "Zubizarreta'k kasoak agertu nai ditu..."	15
Bertso berriak Zubizarreta'k jarriak: "Esplicatzerara nua bertso bi berriak..."	24
Bertso berriak Zubizarreta'k jarriak: "Aita San Inazio Loiola'kuari..."	30
Bertso berriak: "Adan da Ebaren bizitza ori..." (1895) San Antonioren bertso berriak Zubizarreta'k jarriak: "...zeruetatik jetxi zala Jangoiko gizon egiña..."	39
(1895) Bertso berriak Zubizarreta'k jarriak: "Bertsuak paratzeko artu det ustia..." ...	48
Bertso berriak Juan Maria Zubizarreta'k jarriak: "Jesusen penak kantuz jartzeko..."	55
Bertso berriak Asis'ko San Franzisko loreari J M. Zubizarreta'k jarriak: "Bertsoak paratzeko asi naiz zalantzan..."	63
Bertso berriak Juan M. Zubizarreta'k jarriak: "konbeni diran bertso berriak bear nituzke atera..."	70
Bertso berriak Juan M. Zubizarreta'k jarriak: "konbeni diran bertso berriak bear nituzke atera..."	80
San Martin de Loinaz'en bertso berriak Juan Maria Zubizarreta'k jarriak: "Bertsoak paratzeko jarri naiz zalantzan..."	87
Bertso berriak Zubizarreta'k jarriak: "Kantak jartzera noa Cuba'ko gerrari..."	96

Bertso berriak Juan Maria Zubizarreta'k jarriak: "Bertso berriak publikatzeko artu det pentsamentua..."	103
Bertso berriak Juan Maria Zubizarreta'k jarriak: "Konbeni dala iruritzen zat bertso berriak jartzia..."	112
San Antonioaren bertso berriak Juan M. Zubizarreta'k jarriak: "Bertso berriak esplikatzeke artu det pentsamentua..."	118
Muatz'ko eriotza	127
Bertso berriak Azpeiti'ko urkamendiaren ganiarian jarriak: "Jose Tejeria da au nere grazia..."	134
Bertso berriak Juan Maria Zubizarreta'k jarriak: "Jesus jaio ta irurogei ta amargarren urtian..."	142
San Pabloren bizitza bertsoetan: "Bertso bi paratzeko artu det asmua..."	152
Santa Jenobebaren bizitza: "Santa Jenobeba nolakoa zan atera noa kantatzen..."	161

JUAN MARIA ZUBIZARRETA BERTSOLARIA

Juan Maria Zubizarreta Larrañaga, Azkoitia'n jaio zan, 1855'garren urteko Maiazaren 15'an, gaueko bederatzietan, Etxeberritxo baserrian.

Bere jaiotetxearen izenez, Etxeberritxo esan zioten bere denbora guzian Azkoitia'n, ta gaur egunean ere orrela deitzen diete ondorengoai.

Gurasoak izan zituan Jose Luis ta Josefina Antonia, biak azkoitiarrak; aitaren aldeko aiton-amonak, Nikolas ta Rosa Larrañaga, azkoitiarrak; ta amaren aldekoak, Bitor, Berriatua'koa, ta Maria Klara Ansotegi, Markina-Etxeberri'koa. (1)

Gazterik ezkondu zan, 23 urterekin, 1878'garren urteko Uztaren 23'an. Andregaiak, berriz, 18 urte zituan; Donostia'n jaioa zan, bañan Azkoitia'n bizi zana.

Bederatzi seme-alaba izan zituzten: Jose Antonio, Juan Jose, Rikardo, Maria,

---

(1) Azkoitia'ko 14'garren bataio-agiri-liburua, 208'garren orrian.

Antonio, Gabino, Jose, Toribio ta Maurizia. Azkenengo au aur txikitan il zan. Orregatik, bere bizitzari jarri zizkion bertsoetan, ez du Zubizarreta'k kontuan artzen, ta onela esaten du:

Zortzi ume ditugu,
familia fiña...

Itzaurre ontan esango diran guziak, senide auetako iruri zor dizkiegu: Antonio, Gabino ta Toribio. Antonio, bertso biltzen asi giñanean, artean bizirik zan, ta arengana joan ta argibide batzuk jasotzeko era izan genduan. Bañan liburu au prestatzen ari giñala, beraren il-berria eman ziguten.

Zubizarreta'k bertsoetan jardun omen zuan bere gazte denboran Udarregi bertsolariarekin, au Azkoitia'ra etorri zan batean. Ta onek, aren etorriaz gustatuta, onela esan omen zion:

—Goierrian kontrariorik eztezu ta kosta aldera etorri zaitez, Gipuzkoa'ko onena jarriko zera ta.

Bañan etzuan Udarregiren esana egin, Azkoitia'n gelditu zan, ta aotik aora gutxi kantatu zuan; erriz-erri eta festetan etzan ibilli. Bañan bertso-paper asko atera zuan. Bildu al izan ditugunakin libu-

ru au osatu degu. Ta galduak diranak ere, eztira gutxi izango.

Bañan ainbeste bertso jarriagatik, firmatzen ere etzekian gizona omen zan. Besteren sekretariotza bearra zuan, beraz. Orra nola egiten zuan:

Lanean, alpargatagintzan alegia, etxe-ko sala txiki batean jarduten zan. Antxen, eskuekin alpargatak egiten zituan denbora berean, buruarekin bertsoak asmatzen zituan.

Asmatutakoan, etxekoai kantatzen zizkien, semeak ere ikas zitzaten-edo.

Boz lodia omen zuan, oso eztarri ona. Ta doñu asko omen zekian.

Urrengo jai-bazkalondoan, berriz, San Martin deitzen zioten gizon bat, etxera etor-arazten zuan. Linternerua edo Epelde-fabrikari burni-lanean aritzen zana zan. Letra egiten, berriz, garai artan errian zan onentxuenetako bat izango omen zan. Ala, batek esan da besteak koptatu, bertsoak paperean jartzen zituzten.

Ondoren, kopia ori artu ta Santa Klara komentura joaten zan Zubizarreta. Emen bi kapellau ziran orduan: Don Migel Aundia ta Don Migel Txikia. Auek bertsoak irakurri ta ondo zeudela esan-

dakoan, inprentara eramaten zituan. Artean Azkoitia'n inprentarik etzan ta kanpora, Azpeitia'ra-edo, joaten zan.

Inprentatu ondoren, bertso-paper-mor-doa artu ta saltzera. Etzan urrutira joaten; inguruko errietan, Zumarraga'n, Elgoibarr'en, Zestua'n, Zumaia'n ta abar ibiltzen zan; bañan batez ere Azpeitia'n, emengo azoka-egunez, astearteetan alegia, Urola aldeko erri guzietatik jende asko biltzen baita.

Kanpora zijoanean, *cédula personal* esaten zana, gaur *carnet de identidad* deitzen danaren antzekoa, kañabera baten barrenean sartuta eramaten zuan.

Saltze-lan orretan bakarrik saiatzten zan, bañan gero bi morroi prestu izan zituan: bere seme Rikardo ta Antonio. Auek ere oso eztarri ona omen zuten ta asko laguntzen zioten.

Bertso-zaletasunaz gañera, bazuan Zubizarreta'k, orrela ibiltzera bultzatzen zuan beste motibo bat: bizi-bearra. Alpargata-gintzan irabazitakoa naikoa ez alako familia azitzeko, ta bertso-saltzeari ekin zion. Onela etxeratutakoak ere, etzuten, nik uste, lizundu-arriskurik asko izango.

Len esan degunez, Zubizarreta'k firmatzen ere etzuan ikasi; bañan irakurtzen

bai. Etxean Lardizabal'en *Testamentu zarreko eta berriko kondaira* zuten, ta liburu au oso bere gustokoa zuan. Antiojuak jarri, leio ondoan exeri ta irakurtzen jarduten zan.

Zubizarreta'ren bertso-paperik geienak erlijio-gaia dute. Ba, liburu ontatik ateratzen zituan esakizunak; beraren semeak esan didatenez, liburu ontan *pundatzen* zan.

Zubizarreta gazterik il zan, 50 urte besterik etzuala. Orra nola:

Uztaren larunbata batean, ibaiean ondarretan aritu zan, ta eguzkiak burua pasatu zion. Emaztea Zarautz'en zan, ta andik etxera etorri zanean, bere gizona oiean arkitu zuan. Onela esan zion:

—Ai, Etxeberri, Etxeberri! Zu sapatu-illuntzean oiean?

Andreak bereala antzeman zion, beraz, atarramentu onik etzuala. Gisa ontako beste esaera batez ere oroitzen dira semeak. Onela esan omen zion emazteak:

—Etxeberri, zigarro bat erretzeko gogorik bai?

—Ez, Anttoni!

Ta onek orduan:

—Ai, Etxeberri, Etxeberri! Etzaude zu ederki zigarroa ere erre nai ez dezunean!

Oso erre-zalea baitzan. Zoritxarrez, andrearen errezeloak egitazkoak gertatu ziran. Esan degun bezela, larunbata-arratsaldean gaixotu zan, ta asteazkenean gorputzik zegoan, goizeko bederatzietan ilda.

Elizako eriotz-agiriak dionez, Santa Klara kalean, 54'garren etxean, lendabiziko bizitzan il zan. Eguna, berriz, 1905-ngo. Uztaren 22'gna. zan. Biaramonean lur eman zioten; esposatu zaneko 26 urte kunplitzen zitzaizkan egun berean, beraz.

BERTSO BERRIAK ZUBIZARRETA'K BERE BIZI-MODUARI JARRIAK

Itzaurrean, beste bertsolari guziekin oi degunez, Zubizarreta'ren bizitzaren berri ematen alegindu gera.

Bañan lan ori, guk baño askozaz obeto, Zubizarreta'k berak egin zuan, bere bizi-moduari jarri zizkion bertsoetan.

Orregatik, bertso aukeraren beren egilearen bizitzaren azalgarri diralako, beste jarri-aldi guzien aurretik jartzea erabaki degu, itzaurrearen segira balira bezela.

Lenengo bertsoak dionez, Zubizarreta'k 48 urte zituala jarriak dira; 1903 urtean, beraz.

Bertso-papera, Ormaiztegi'ko Etxaburu baserriko Bixente Mujika'k Ezkioga'ko baserri batean jaso ta bialdua daukat. Beko aldean dionez, «Azpeitia — Imp. de P. M.»-en inprentatua dago.

1/ Zubizarreta'k kasoak
agertu nai ditu,
gusto dubenik bada
ondo aditu:
berrogei eta zortzi
urtiak kunplitu,
kontaduri ederra
milloiak banitu;
dietak segitu,
bearko sufritu,
mamiak urritu,
indarrez txurritu;
miseriak bajeza
oiek baditu.

2/ Ogei ta lau urtetan
nintzan ezkunduba,
pamelia azten ge-
roz egonduba;
ta interesan ere
ez naiz gallenduba,
pobrien artxibuan
nere zimenduba;
ondo mantenduba,
arto lizunduba,
ogi usanduba,
esnia minduba...
orra nolakua dan
nere munduba!

- 3/ Aberatsak jateko
kapoien iztarrak,
eltzietako saldak
ditu izarrak;
legatz eta bixigu,
txuleta ederrak,
neretzako ez dira
mendiko eperrak;
miseriak gerrak,
janariak txarrak,
pobrien negarrak,
lan egin bearrak...
sujetatuak daude
nere indarrak!
- 4/ Pobrien mantenua
ez da asko kostatzen,
gauza bastua merke
gera pasatzen;
sardiña zarrak ere
asi aumentatzen,
diruba pagatuta
ditugu ekartzen;
ezurak txupatzen,
ezpañak urratzen,
gerade saiatzen,
ez det nik ukatzen;
ondo janda ez gera
asko gizentzen!

5/ Zortzi ume ditugu,
familia fiña,
trabajua jateko
sortu eziña;
guzientzako ez da
munduba berdiña;
goizian porru-salda,
gaubian jakiña:
ondo irakegiña,
aparra egiña,
andriak koziña;
postrian sardiña;
ondo izan nai nuke
ezin det baiña!

6/ Nere ofiziua
alpargata josten,
saiatutzen gerade
aulki ta ezten;
jornal andirik ere
ez dute ematen:
sei ta erdi ta zazpi
igez eta aurten;
egiak esaten,
gutxi irabazten,
ez degu izaten,
miseria jaten;
aberastuko gera
alakoen baten!

7/ Alprajeta jositzen
beti ez lanikan,
bertsuak salduzera
joan etxetikan;
gauza ona zabaldua
dirubagatikan,
sekula ez det izango
orren damurikan;
ta eskandalorikan
iñun emanikan
ez det oraindikan
nere partetikan;
konzientzia libre
daukat ortikan.

8/ Arropa berririkan
ez degu soñetan,
aiziak korritzen du
zarpa-zulueta;
asko sufritzen degu
guk mundu onetan;
abundantzia gutxi
paper ta kobretan,
urre-zillarretan;
daude auzuetan,
palta sakeletan,
aspaldi onetan;
Zubizarreta dabill
beti zorretan.

9/ Ogei urte egiñak
traje bi berriak,
oraiñ estu ez dira
orduko neurriak;
Paris'tikan etziran
oiek ekarriak,
asto-illez egiñak,
zer edergarriak!
kolorez gorriak,
konsolagarriak,
lujuan txurriak,
gaude igarriak;
orra nere prenda es-
timagarriak!

10/ Oial pieza eder bat
nabil erosteko,
asko bear familia
ondo jazteko;
andreak ere diyo
ez arren uzteko,
bere poltsa zimurra
ez dala ustuko;
zerbait asteko,
gerade poztuko,
ez gera aztuko,
ain gutxi oztuko;
sastriak ere pozak
daude josteko.

11/ Pieza eder orrekin
asi naiz tratatzen,
andriak kantidadez
ez dala allegatzen;
txit gauza utsarekin
gera konsolatzen,
mudantza izan degu,
asi naiz tristetzen:
oiala Paris'en,
diruba Londres'en
konfiantza Cádiz'en,
gu nola gabiltzen...
ortzak erakutsita
ez da pagatzen!

12/ Andriak neretzako
dauka erasua,
kulparikan gabe ez
da gustosua;
errieta egitia
beti prezisua,
pobrien izatia
oso penosua;
ori erosua,
jenio sosua,
itzez garbosua,
mingaiñ aidosua;
iñor utsik jateko
ez dabill gozua.

13/ Anaia zarragua
etxian zan jarri,
basarritik kaleâ
nintzan etorri;
dote aundirik ere
ez nuan ekarri,
oraiñ nola nabillen
esango det sarri:
estu eta larri,
gose ta egarri,
tximutx eta zorri,
entretenigarri...
Zubizarreta dabill
txit errukarri!

14/ Zartzaren bajezak
ditugu jakiñak,
asko ikusten dira
kalbua egiñak,
eta beste batzuek
bizarrak urdiñak;
nik ere falta ditut
ortz eta agiñak,
etziraden fiñak,
ateratzen miñak,
sanuak ezpañak,
maskatu eziñak;
nigandik libre daude
fruta gordiñak!

15/ Amaika aldiz jua naiz
bertsuak saltzera,
familiak jateko zer-
bait ekartzera;
lapur-bildurrik gabe
sarritan atzera,
diruba ondotxorekin
igual etxera;
deskantsatutzera,
zorrak pagatzera,
kantuz nekatzera,
txarra da zartzera,
oraiñ erretiruba
nua artzera.

16/ Disponituba nintzan
bertsuak jartzeko,
bederatzi puntuan
kantatutzeko;
neurtuba izango naiz,
inporta etzako,
azkenengo salida
au da neretzako:
gazte oientzako
broma pasatzeko,
dirua biltzeko,
papera saltzeko,
iñor erostunikan
bada artzeko.

BERTSO BERRIAK
ZUBIZARRETA'K JARRIAK

1/ Esplikatzera nua
bertso bi berriak,
laguntzen badit neri
Birjiña Mariak;
San Migelen milagruak
txit arrigarriak,
ala erakusten digu
bere istoriak,
ostiko-pian dauzka
infernuko etsaiak.

2/ Lenbiziko gerra
egiña zeruan,
aiñgeruen artian,
au izan goguan;
San Migelek batalla
irabazi orduan;
Luziferrek arrokeriaz
ditxa galdu zuan,
kondenatua dago
betiko infernuan.

3/ San Migel Excelsis'koa
dago Nafarrua'n,
Aralar'go mendian,
paraje altuan;
askok adoratzen du
dagoan lekuan;
milagro arrigarria
bertan egiñ zuan,
señale oiek daude
txit manifestuan.

4/ Teodosio jauna
errege-gizona,
Nafarrua'ko seme,
Goñi'ko zalduna;
obligazioz kunplitzera
kortera juana,
etxera abia akabatzen
artutako lana,
engañua deabruak
birian emana.

5/ Birian deabruak
onela itz egiñ,
ermitaño-jantzian,
mingaiñ legunakiñ:
«Emaztia oian dago
etxeko galaiakiñ.»
Teodosio juan zan
kolera batekiñ,
aita eta ama ill
bere ezpatarekiñ.

6/ Teodosio deabruak
lotua katian,
aita eta ama ill
gelatxo batian,
emaztia eta galaia
zirala ustian;
desmaiatua kanpora
juan instantian,
eta andria billatu
eleizako atian.

7/ Emaztia kulpagabia,
ori da jakiña,
Teodosio deabruak
gezurrez engaña; (1)
ai ura barrengo
orduko samiña!
doloria artu zuan
propositu fiña,
erremediatzeko
bere utsegiña.

8/ Teodosio jaunak
azkar ezagutu,
jaun ura eziñ zan
iñun deskansatu;
Erroma'ra juatia
bertatik pentsatu,
Aita Santuarekiñ
gogoz konfesatu,
pekatuaren zorra
nai zuan pagatu.

---

(1) Bertso-paper batek *guezurreasco engañuac* dio;
beste biak, *guezurres engañua*; guk, punturako ala
bear dualako, *gezurrez engaña* jarri degu.

- 9/ Erroma'n penitentzia
emanik onela:
katiak arrastaka,
lepuan ugala,
ori letuaz nago
burniak zirala,
sorbaldan gurutze bat
Jesusek bezela,
oiek urratu arte
ibiltzeko ala.
- 10/ Teodosiok San Migel
eskojitu zuan
bere anparatzalle,
biar zan orduan;
bizi-modu kruela:
gau ta egun kanpuan,
baso-piztia bezela
ala mendi mortuan,
amaika sufritzeko
jaiua munduan.
- 11/ Teodosiok pausuak
gogozko tristiak,
asko penatzen dira
bai penitentiak;
oraiñ bezela segi
illak eta urtiak,
ala ere osorik
gerriko katiak,
atsegiñ eman zion
malla bat austiak.

12/ Aralar'ko mendiko
leize batetikan,
sierpiak irten zion
tragatu nairikan;
Teodosiok San Migeli
eska gogotikan,
aiñgerua instantian
jetxi zerutikan,
deabrua utzi zuan
bertan ill-otzikan.

13/ Argitasuna aingeruak
emanikan ala,
gorputzetik libratu
kate ta ugala;
adierazi penitentzia
kunplitu zuala,
Teodosio portatu
justu ta formala,
salbaziorik gero
etzeukan bestela.

14/ Teodosiok bizitza
oso desberdiña,
ondo eta gaizki,
ori da jakiña;
aingeruak gozatu
len zeukan samiña,
San Migelek utzi
bertan imajiña,
eleiza gero dago
arentzat egiña.

15/ Egiten degunian
nola-nai pekatu,
ejenplo eder oni
ondo begiratu:
Teodosio jauna
orobat libratu,
aren katiak eleizan
zintzilik paratu,
ikusitako danak
oi dira arritu.

16/ San Migeli eskatu
al degun moduan,
oroipen ori izan
gabiltzan lekuan;
justu eta formalak
portatu munduan,
berak lagunduko du
atzeneko orduan,
sartu gaitzala arren
guziok zeruan. (2)

---

(2) Bertso-papera, "Imp. de E. López", Florentina Pérez Salaverria, Errenteria.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Manuel Lekuona apaiz jaunaren bertso-bilduman.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea au ere. Jose Maria Satrustegi apaiz jaunak Luzaide'ko Gaindola ballaran eskuratua.

BERTSO BERRIAK
ZUBIZARRETA'K JARRIAK (1)

Ai-ta San I-na-zí-o Loi-o-la-ku-a-ri
 kan-tak jar-tze-ra nu-a be-re-bi-zi-tza-ri;
 la-gun-tzaes-ka-tzen di-ot Je-su-sen A-ma-ri,
 gra-zi-a au e-gin-go bal-din ba-dit ne-ri,
 a-di-tzen e-na-te-ko jen-de gu-zi-a-ri.

(1) Doñua, Azkoitia'ko Patxi Laja'k (Franzisko Garmendia) kantatu ta Ambrosio Zatarain jaunak magnetofonotik paperera itzulia.

- 1/ Aita San Inazio
Loiola'kuari
kantak jartzera nua
bere bizitzari;
laguntza eskatzen diot
Jesusen Amari,
grazia au egiño
baldin badit neri
aditzen emateko
jende guziari.

- 2/ Milla lareun larogei ta
amaikagarrena,
Inazio jaio zala
señalaten dana;
badakigu Azpeiti'ko
naturala zana,
zortzi anaietatik
au zan gaztiena,
Jesusen Konpañia
fundatu zuena.

- 3/ Txikitatik biar det
nik adierazi,
aita eta amarekiñ
gaztetan zan bizi;
kristandadeko eskolak
zituan ikasi,
gorputz ederra eta
egokia azi,
erregiaren paje
juan zan lenbizi.

- 4/ Pajetza utzi eta
soldadu jua zan,
tropako agintari
kapitan jarri zan;
frantzesen kontra eta
españolen defentsan
Pamplona'ko kastilluan
Inazio eritu zan,
fiñ eta baliente
beti portatu zan.
- 5/ Sendatzera Inazio
etxera erretiratu,
medikua jua da
txit gaizki billatu;
Sakramentu Santuak
bertatikan artu,
milagrozkoko ausentua
gero zan gertatu,
zerutik jatxi eta
San Pedrok sendatu.
- 6/ Kalenturatik San Pedrok
libratu aurrena,
medikuak ezur illak
atera urrena;
tornuaz anka luzatu,
ori zan txarrena,
pazientzia ona
Jaungoikuak emana,
gero ere bazuan
piska bat errena.

- 7/ Denpora pasatzeko
liburua eskatuta,
relijiokuak eman
ala billatuta;
San Inazio oian
guzia letuta,
instante artan jarri
zan konbertituta,
Jesusen amoriyuan
biotza sututa.
- 8/ San Inazio triste
biyotza dolorez,
pekatu egiña pena,
gau ta egun negarrez;
barkazio eske Jesusi
«Damu det!» esanez,
Monserrat'era jua da
konfesore galdez,
jakintsua billatu
au ala biarrez.
- 9/ San Iñazio allegatu
zan Monserrat'era,
konfesio jenerala
gogoz egitera;
deseo au konplitu ta
andikan atera,
Manresa'ra jua zan
ospital batera,
bizi-modu berria
aurrera atera. (2)

---

(2) Berez, paperak *berri* ta *aurre atera* dio.

- 10/ Ezpata utzi zuan
Monserrat'eko eleizan,
arropak limosna egiñ,
txit pobre jarri zan;
ogia jan, uda erari
luzaro egon zan,
biziak bentzutzen
peleiatua zan,
ala urte bat pasa
osoa Manresa'n.
- 11/ Doloria eta propositua
biar artu fiñak,
erremediatzeko (3)
bere utsegiñak;
penitentzia aundiak
santu onek egiñak,
egunero bizkarrari
eman disziplinak,
ala bentzutzen dira
gorputzaren griñak.
- 12/ Zaku-gisako tunika
soñian jantzita,
pelegrino jua zan
mundua utzita,
Kalbarioko mendiari
egitera bisita;
Jesusen pausuak
danak ikusita,
estudiatzen asi zan
andik etorrita.

---

(3) Bertso-paperak: *remediatzeko*.

13/ Munduko zer esanak
etzuten bildurtzen,
ogei ta amairu urterekin
asi esturiatzen;
fiñeza osoan zan
gogotik saiatzen,
gramatika esamiñatua
emendik juan zen,
filosopi ta teolojia
ikasi Paris'en.

14/ San Inaziok Paris'en
lagunak billatu,
modu batera zuten
an esturiatu;
limosnan bildu eta
kastuak pagatu,
karidadetik geirako (*sic*)
ziran allegatu,
ta gero Venecia'n
meza zelebratu.

15/ San Inazio gañera
bederatzi lagunak,
Venecia'tik ziran
guziak juanak;
Erroma'n Aita Santu (4)
egiten zuanak
Ordena konfirmatu
Paulo irugarrenak,
kontentuz jarri ziran
deseo zutenak.

---

(4) Bertso-paperak: *Roman*.

- 16/ Jesusen Konpañia
ala fundatua,
Inazio guzien buru
zuten nonbratua;
ta birtutian ere
txit aurreratua,
Jaunak orretarako
ura zan autua,
animen onerako
mundura sortua.
- 17/ San Franzisko Jabier
ori zan naparra,
Inaziok izan zuen
txit lagun azkarra;
munduan bazeguan
jaun oien biarra,
infernuko etsaiari
egiteko gerra,
oiek bentzutu zuten
Lutero okerra.
- 18/ Santu onen izatia
karidadetikan,
eta limosna asko
egiñaz andikan;
juaten bazitzaion
iñoiz pobrerikan,
zerbait emango zion
ezta dudarikan,
personak ezin izan
biotz oberikan.

- 19/ Inazioren semeak
munduan zabaldu,
anima bat bakarra
ez dute nai galdu;
oien esanetara
jarri obe degu,
salbazioak begiratzia
merezi ez al du?
gloria penagatik
ez dezagun galdu.
- 20/ Inazioren semeak
badira oraindikan,
Europar eta Asian
eta Amerikan, (5)
Ozeanian eta
gañera Afrikan,
anima konbertitzen
dabiltz gogotikan,
Konpañia onen pausuak
ez dira alperrikan.
- 21/ Azpeiti'ko erri noblean
Loiola'n jaio zan,
sortzetik euskalduna,
txit aberatsa zan;
interesak utzita
bizia pobrezan,
San Inazio egunian
Erroma'n illa zan, (6)
birtute askorekiñ
zerura jua zan.

---

(5) Bertso-paperak: *ta*.

(6) Bertso-paperak: *Roman*.

22/ Zorioneko Inazio
sortu Euskalerrian,
milagro asko egiña
modu egokian;
milla seireun gañera
ogei eta bian,
kanonizatu zuten
onore aundian,
oraiñ gozatzen dago
zeruko glorian.

23/ Aita San Inazio
pobreza tristian
animak konbertitzen
bizi zan artian;
aren antzera izaten
saiatu gaitian,
justuak zer poza
illtzeko instantian,
onak ez du damuko
egunen batian. (7)

---

(7) Bertso-papera, "Imp. de E. López", Aduna'ko Torre baserrian jaso.

Bertso-papera, "Orúe, —Impresor—, Eibar.", Errenteria'ko Gertrudis Arrieta zanari jaso.

"Goiz-Argi", 103'gn. zenb., 1968/VII.

BERTSO BERRIAK

- 1/ Adan da Ebaren bizitza ori
kantuan nua berritzen,
zeruko Aita, biotzetikan
laguntza dizut eskatzen;
lendabiziko personetatik
etsaia asi zan tentatzen,
pekatuaren mantxa gaiztuak
gero beti du segitzen.

- 2/ Lur piskarekiñ gorputza egiña
lendabiziko persona,
espiritua ezerezetik
formatu zion urrena;
bere egilleak uste izan zuan
izango zala zuzena,
esan biar det nola izan zan
guraso oien atzena.

- 3/ Pekatuaren mantxarik gabe
Adan genduan sortua,
gorputz ta odol animarekiñ
paradisuan piztua;
aren kostilla-ezurrarekiñ
Eba gero formatua,
lan ori egiña, nere kristauak,
gure Jaungoiko justua.

4/ Adan da Eba Jaunak jarriak
paradisuko partian,
baratza edo loretegian
fruta ederren tartian;
deskontenturik etzuten izan
ezertatikan artian,
gero etsaiak lotu zituan
pekaturako kation.

5/ Jaungoiko Jaunak paraisuan
ordena zuan prestatu:
erdiko arbolatik fruta jatea
zorrotz zien debekatu;
kriatura aien leialtasuna
etsaiak ezin sufritu,
engañatuta eragiñ die
Adan da Ebari pekatu.

6/ Subea aotik itzegiñaz (1)
engañu ori emana,
nere kristauak, deabrua orra
ez da sujeto zuzena;
Adan da Ebak egiñ bazuten
Jaungoikuaren esana,
guretzat ere etzan izango
gero onenbeste pena.

---

(1) Bertso-paperak: *sube*.

- 7/ Emakumea abenturatu
aurrena fruta jatera
gizonak ere probatu zuan,
zuzentasuna atzera;
Jaungoikuari etortzen zaio
izugarrizko kolera,
Adan da Eba paraisotik
derrepentian atera.
- 8/ Adan da Eba billotsik zeuden, (2)
senar-emazte biziak,
erraz galduak oroitzen ziran
lengo ontasun guziak;
gure Jainkoak eman zizkien
alako penitentziak,
kunplitutzeroa juanak ziran
abere-narruz jantziak.
- 9/ Penen artian sartuak zeuden
Adan da Ebaren biotzak,
garai orretan pasiak ziran
oso miseria latzak;
jatekorikan etzeguan ta
gorputzak ere txit otzak,
paraje artan besterik etzan:
sastraka edo ametzak.

---

(2) Bertso-paperak: *bildotzik*.

10/ Guraso aiek bakardadian
tormentu asko pasatu,
txit borondate osuarekiñ
penitentzia kunplitu;
pekatuaren zorrak aundiak
izanagatik pagatu,
Adan da Eba, nere kristauak,
biak ziraden salbatu.

11/ Bederatzi eun eta gañera
ogei ta amar urtian
Adan da Eba bizi izanak,
pentsatzen jarri gaitian;
mundu luzia igaro zuten
pena askoren artian,
oraiñ gloriak gozatzen daude
eternidade guztian.

12/ Adan da Ebaren seme oietan
Kain genduan zarrena,
bere anaia Abel ill zuan,
ori egiñik aurrena;
Jaungoikuari prestatu zion
asko ofensa ta pena,
lendabiziko kondenatuta
infernura zan juana.

13/ Engañatuta anaia Abel
eraman pasiatzera,
bire batian illotzik utzi,
etxera etorri atzera;
Jaungoiko ona prestatzen zaio
kontu justua artzera,
derrigorrian Kain jarri zan
okerra akusatzera.

14/ Kulpa-gabia eta zuzena
Abel justua salbatu,
Jaungoikuaren justiziak Kain
bertatik madarikatu;
gaiztakeria ona eztala
ortikan ondo pentsatu,
bide txarretik salbaziorik
ezin diteke logratu.

15/ Set zeritzana irugarrena
Adan da Ebaren semea,
Kain baño ura Jaunarentzako
askoz izan zan ohea;
jatorri ori gero jarri zan
oso ajola-gabea,
txit borondatez ukatzen zuten
santidadeko fedea.

16/ Milla seireun berrogei eta
amaseigarren urtia,
mundu triste au egiñ zanetik
dilubiora artia;
ikusten zuan jente guztia
pekatu gaiztoz betia,
kolera osuan sartua zeuan
gure Jangoiko maitia.

17/ Jaungoikuaren idia zeuan
mundua ondatutzeko,
orretarako baño naiago
pekatuak barkatzeko;
baña jentiak gogorikan ez
argana konbertitzeko,
motibo ori bakarrikan zan
dilubiyua sortzeko.

18/ Dilubiyua nola zetorren
aurretik manifestatu,
pekatariak, buru-gogorrak,
ori etzuten sinistu;
fede santuko itzaren kontra
egiten zuten pekatu,
ujaldiakin Jaungoiko Jaunak
mundu guzia ondatu.

19/ Orretarako arka eder bat
Jaungoiko onak eragiñ,
kristau, egazti, animaliak
konserbatzeko orrekiñ;
Noe justua barrena sartu
bere iru semiakiñ,
ezkonduak ziran ordena onian,
zortzi persona alkarrekiñ.

20/ Lau emakume arkan sartuak,
gañerakuak gizonak,
beste justurik munduan etzan,
oiek ginduzen zuzenak;
gaizto guziak urak tragatu,
ez izan balira onak,
modu orretan kunplitu ziran
Jaungoikuaren ordenak.

21/ Pizti, egazti, animaliak
oraiñ bezela orduan,
klase guziak pareja bana
gorde arkaren barruan;
atertu gabe segitu euriak
berrogei egunen buruan,
ontzi ori abiatu zan
txalupa baten moduan.

22/ Mendi guziyak dilubiyuak
udez estali zituan,
arka ibilli legorrik gabe
amar illabete justuan;
orduan ere gelditua zan
oso paraje altuan,
Armenia'ko mendi gañian,
Ararat deritzan puntuan.

23/ Mendi tontorrek agertu ziran,
udak bajatzen asiak,
urte bat oso arkan pasatu,
atera ziran guziak;
ofrendak egiñaz Noe emana
Jaungoikuari graziak;
mundu guztian besterik etzan
zortzi persona biziak.

24/ Jaungoikuaren kontra dagoana
izan bear da erruki,
orrelakuak dilubiyuan
domatu ziran ederki;
oiek guziyak egiak dira,
ez dudarikan eduki,
liburuetan leturik dauzkat,
Zubizarreta'k badaki. (3)

---

(3) Bertso-papera, "Eibar. — Imp. de Pedro

Orúe", Gregorio Mujika zanaren bertso-bilduman, Donostia'n.

Bertso-papera, "*Establecimiento tipográfico de los Hijos de I.R. Baroja. Constitución 2.*", Errenteria'ko Joakin Ganborena Zabala'gandik jaso. Izenburua onela du: BERTSUAK, LENGUAK BATZUAK. Paper onek jarri-aldi ontako lenengo amairu bertsoak dakarzki, 4 ta 5'garrena alkarrekin tokiz aldaturik dituala. Gañerako aldaketak: 1/2: kantuz asi naiz berritzen; 1/5: lendabiziko personagandik; 4/6: gauza arreatatik artian; 5/2: ordena ziyen prestatu; 5/3: arbol batetik fruta jatia; 5/5: leialtadia; 6/1: itzegin da; 6/3: deabrua ori; 6/5: bazuten; 6/7: gureztat ere etzan etorko; 8/1: Adan ta Eba beldurrak zauden; 8/7: kunplitutzen ibilli ziran; 8/8: larruz; 9/3: modu orretan pasiak dira; 9/6: barrenak ere txit otzak; 9/7: parajia artan; 9/8: zartakak edo ametzak; 10/1: Gure aurreko guraso oiek; 11/3: bizi izanduak; 12/8: infernura da juana; 13/3: bire batian illa utzita; 13/7: gatzakeriya dala meriyoz; 13/8: zuaz anima galtzera.

Ta ondoren beste bi bertso auek:

14/ Diranak diran bezela
orra esplikatu egiyak,
konsideratzen jarri ezker
negar egin lezake arriyak;
ez gero iñor pekatuakin
munduan bete neurriyak,
obra onakiñ alkantza dezagun
zeruetako gloriyak.

15/ Bi bide daude guri jarriak,
orain kontuak atera,
gure gain utziya dago
egitiñ dezagun aukera;
ez gaitzela iñor jua
ona utzi ta txarrera,
gusto dubenak artu dezake
bost zentimuan papera.

(1895)

SAN ANTONIOREN BERTSO BERRIAK
ZUBIZARRETA' KJARRIAK

- 1/ Milla zortzireun larogei eta
amabostgarrena jakiña,
zeruetatik jetxi zala
Jaungoiko gizon egiña;
milagro eder bat publikatzera
egin biet alegiña;
konbeni bada lagun zadazu
Jesusen Ama Birjiña.

- 2/ Euskal-errian ementxen dago
ditxa zori onekua,
deitzen zaiona San Antonio,
au da Urkiola'kua;
il da gero ta bizi zan arte
beti birtute andikoa,
esan bear det milagro eder bat
orain gertatutakua.

- 3/ Asko bezela famelia bat
dago Bizkai'ko Gatika'n,
basarria da Urtiko-etxe,
ortan ez da dudarikan;
mutu eta mankua zuten
seme bat jaiotzatikan,
iñola ezin alegratu zan
gurasoen biotzikan.

4/ Iru urte ta sei illabete
Franziskoren edadia,
eta oñez ikasitzeko
itxurarikan gabia;
San Antoniori presentatzia
guraso oien idia,
konbeni bada senda dedilla,
zer da eskari obia?

5/ Maiatzaren ogei ta amarrean
guraso oien etorrera,
aita-ama eta Franzisko,
irurak ziran batera;
eta gabian allegatuak
Urkiola'ko bentara,
bigaramonian nobena asi ta
duroko meza atera.

6/ Fede onean meza entzutera
irurak zuten segitu,
Santusian apaiza eta
mutilla izketan mugitu,
oñen gañean eliza dana
berak bakarrik korritu;
San Antoniok milagro asko
orrela egiten ditu.

7/ Pozez zoratzen arkitzen ziran
Franziskoren gurasuak,
ditxa aundi au eman diote,
bai, santu gloriosuak;
fede firmean obra onetan
egiten diran pausuak,
aztu gabe pagatzen ditu
gure Jaun amorosuak.

8/ San Antonioren lanparan
zeguan olioarekin,
Franzisko ori igurtzi zuten
txit fede firmiarekin;
dudarik gabe birtute aundiak
izango ditu berakin,
zenbateraño eziñ juzgatu,
Jaungoikuak berak jakin.

9/ Penen artean ala egoteko
betiko etziran jaiuak,
zori onian guraso oiek
Urkiola'ra iguak;
Franzisko orri fede onakin
leitu Ebanjeliuak,
oiek dirade etsai gaiztuen
kontrako erremediak.

- 10/ Mutua eta mankua zana
Franzisko ainbeste urtian,
eta milagrozt sendatu da,
pensatzen jarri gaitian;
eta Urkiola'n egonak dira
bederatziurren batian,
meza promes edo nobenak
dana kunplitu artian.
- 11/ Meritu andiak logratzen dira,
kristauak, obra onetik:
promes eginda atera ziran
guraso biyak etxetik;
seme Franzisko sano jarrita
juan da Urkiola'tik,
ditxa aundi bat biraldu dio
San Antoniok zerutik.
- 12/ Oiek etziran modu orretan (1)
asiak lendabiziko,
ta gurasuak billatzen zuten
mediku jakintsu asko;
oiek guziak pultsua artua,
mutill ori da Franzisko,
zazpi urte kunplitu arte
etzala sano jarriko.

---

(1) Bertso-paperak: *etziran*.

- 13/ Meritu andiak logratzen ditu
kristauak obra onetikan,
eta milagroz sendatua da, (2)
ortan ezta dudarikan;
Jaun zerukuak nai duanian
ezta arentzat eziñikan,
ezta izan da izango ere
alako medikurikan.
- 14/ Milagro ori eragin du
kristauen fede biziak,
guraso aiek meritu aundiak
dituzte irabaziak;
oiek orrela gertatu dira,
gero ditu notiziak,
sano dabill seme Franzisko
Jaungoikoari graziak.
- 15/ Sinismen gabe persona franko
egoten gera etsita,
obra on oiek egiten dira
fedian firme asita;
baldatu askok egiten dio
San Antoniori bisita,
etxera sano makulu edo
tresna guziak utzita.

---

(2) Bertso-paperean: *ta*.

16/ Fede otzian bizi geranak
ala ditut oserbatzen:
jeneralian ibiltzen dira
gaiztoz gezurrak kontatzen,
alegiñian ibiltzen dira
milagro oiek desonratzen;
euskaldunen odol onari
ori etzaio tokatzen.

17/ Fede bizia artu dezagun
ori bakoitzak beretzat,
ona izana, nere kristauak,
mesede animarentzat;
eta kalterik ez tatorkigu
ortikan gorputzarentzat;
Jaunak kriatu ginduzen eta
danok nai gaitu beretzat.

18/ Urkiola'n persona askok
kunpli bederatzaurrenak,
mezak atera eta gañera
egunoroko nobenak;
oiek dirade San Antoniori
asko gustatzen zaizkanak,
zorionekuak fede onian
ala egiten dutenak.

19/ San Antoniori eman deiogun
graziak eta eskerrak,
fede onian bizi gaitian
Gipuzkoa-Bizkaitarrak,
eta igual deitzen diet
Arabar eta Naparrak;
guziok gera euskaldunak, (3)
arren, ez izan zabarrak.

20/ Milagro ori gertatua da
Urkiola'ko tenpluan,
San Antoniok birtute aundiak,
daukazki bere eskuan;
lagun zaiguzu orain da beti
eriotzako orduan,
zori onian gerta gaitezen
gero guziok zeruan. (4)

---

(3) Bertso-paperean: *gero*.

(4) Bertso-papera, "Imp. y Librería de Elosu. — Durango"; ez nuan apuntatu zeñi jaso nion.

Bertso-papera, "Es propiedad. — Imprenta y Librería de Elosu. — Durango. — Es propiedad", Bodleyan Library, Oxford.

Bertso-papera, "Imprenta de Saturnino de Diego. — Eibar", Errezil'ko Loita-azpikoa baserritik.

Bertso-papera, "Tip. de S. de Diego. — Eibar", Gregorio Mujika zanaren bertso-bilduman, Donostia'n.

(1895)
BERTSO BERRIAK
ZUBIZARRETA'K JARRIAK

1/ Bertsuak paratzeko
artu det ustia,
misionistai graziak
kantuz ematia;
Padre Legarra eta
Aita Apraiz bestia,
nai dute guziok
zerura juatia;
estimatu dezagun
erruki izatia.

2/ Misioa Laurkiñ'a
gogoz etorria,
Lardizabal jaun orrek
zuan ekarria,
gizon orren enpeñoa
txit arrigarria,
eta barrio edo (1)
Aia'ko erria,
guk izan degun ditxa
estimagarria.

---

(1) Bertso-paperean: *ta*.

- 3/ Aia eta Zarauz,
bestia Orio,
jendiak asistitu du
umil da serio;
alperrik egotiak
ez baitu balio,
obra onetan segi,
ortan egon fio:
Jaunak zeñi beria
pagatuko dio.
- 4/ Misionero jesuitak
gogoz predikatubak,
aditzen egon gera
oso gustatubak;
gizon jakintsu eta
estudiatubak,
bederatzi-urrienian
asko nekatubak,
animen onerako
dira saiatubak.
- 5/ Garbi esplikatua
jaun oien mingaña,
egin dezagula arren
ondo esamiña;
ta doloria artu,
propositu fiña,
pekatubak konfesatu,
barkatzia jakiña,
naiz-ta izan itxasuan
ondarrikan aña.

6/ Pekatubak gogoratzeko
ez dira txarrenak
amar mandamentubak
Jaungoikuarenak;
bost kondizio ditu
konfesio onak,
oiek ondo kunplitzen
or dauzkagu lanak,
preziso egiñ bear
salbatuko danak.

7/ Lotsa eta malizia
utzirik aurrena,
egiaz konfesatu
gogoratzen dana;
penitentzia kunpli
al dan azkarrena,
zorrra pagatzen da
pekatuarena,
ori da guretzako
ditzarik onena.

8/ Komulgatu ondorian
au egiñ lenbizi:
kontsideratuaz eman
graziak Jesusi;
ez-jakiñak bageunden
guziok ikasi,
misiuak txit ondo
du adierazi
zeruko erreñua
nola irabazi.

- 9/ Misiuak predikatu
digute onela:
umiak edukatzen
saia gaitezela,
familiko burubak
txit asko gaudela,
jeneralian ori
gertatutzen dala:
gurasoak nolako
aurrak ere ala.
- 10/ Infarnuko deabruak
inbiriosubak,
bentzu ditzagun, arren,
oien erasubak;
munduban bide labañak
txit peligrosubak,
kontu nundik dabiltzan
umien pausubak,
obligazio ori
degu gurasuak.
- 11/ Misiuak enkargua
au da umiari:
umil obeditzeko
aita ta amari,
kariño onian segi
batak bestiari,
guziontzat onena
izango da ori,
disgustorik ez eman
al bada iñori.

- 12/ Serbitzen kanpuan
dauden mirabiak,
askotatik batzubek
ajola gabiak,
ta gauza gaiztorako
igual trebiak;
kargu nagusi edo
etxeko andriak,
engañatu ez ditzan
etsai traidoriak.
- 13/ Zenbait guraso triste
badaure zartubak,
familia azitzen
asko nekatubak;
arrazoi txarra bezela
oso sobratubak,
gazte buru-ariñak
gaizki informatubak,
geroi zer datorkigun
atera kontubak.
- 14/ Orra gaurko eguneko
askoren ametsak,
beregandu naiean (2)
munduko interesak:
arrokeriak, banidadiak,
lujo ta grandezak,
ta despreziatubaz
emengo pobrezak...
anima salbatzeko
modu aldrebesak!

---

(2) Bertso-paperean: *naian*.

- 15/ Nere belarriakin
ditut oserbatzen
kristau asko fedeko
egiak ukatzen;
gaiztubak esan eta
jendia aditzen,
egiaren itxuran
gezurra kontatzen,
persona onak ere
dituzte engañatzen.
- 16/ Misiuak esan du
au kulpitutikan:
alde egin dezagula
bide txarretikan;
badaukagu gorroto edo
injuriarikan,
desterratu dezagun
ori bertatikan,
bestela ez daukagula
salbaziorikan.
- 17/ Birtute teologalak
dotrinan badaude,
iñola ezin salbatu
persona oek gabe:
fedia ta esperantza,
egiñ karidade,
mundu argala pasa
pobre ta alegre,
ala bizi izan zan
Jesus bera ere.

- 18/ Karidadiak ere
parte asko ditu:
limosna egiten ere
al bada segitu,
ta personak estremuan
ikusten baditu,
borondate onarekin
kariñoz serbitu;
Jaun zerukuak danak
pagatuko ditu.
- 19/ Asko enpeñatu da
ontan misioa:
goizian jaiki eta
egĩñ orazioa,
gaubian familian
errosarioa,
anima salbatzeko
dauka balioa,
au da etsaien kontrako
erremedioa. (3)
- 20/ Bizia eman zuan
Jesusek gugatik,
pekatari tristiak
salbatziagatik;
bear aña ez gera
saiatzen argatik,
konsidera dezagun
guziok bertatik:
etzan gutxi kostata
juana mundutik!

---

(3) Bertso-paperean: *remedioa*.

21/ Laurkiñ'en izan diran
misioneruak,
Loiola'tik juanak,
euskaldun klaruak;
jendia arritu du
jaun oien moduak,
erakutsi dituzte
bide seguruak,
garbi gorde ditzagun
geren estaduak.

22/ Munduan ez degu
lezio oberik:
pensamentu txarrari
ez eman lekurik;
gorputz ill da anima
badauka garbirik,
zeruan sartuko da,
ez dago dudarik;
Zubizarreta'k ez du
deseo besterik. (4)

---

(4) Bertso-papera, "Pedro Orúe, impresor, Eibar 1895", Manuel Lekuona apaiz jaunaren bertso-bilduman.

BERTSO BERRIAK
JUAN MARIA ZUBIZARRETA'K
JARRIAK

- 1/ Jesusen penak kantuz jartzeko
dauzkat nik pentsamentuak,
orretarako laguntzen badit
oraiñ Espiritu Santuak;
tormentu asko pasatu zuan
gure Jaungoiko justuak,
garai onian arkitzen gera
ateratzeko kontuak.

- 2/ San Joakin eta Santa Anaren
alaba Ama Birjiña,
argandik gero jaio zitzaigun
Jaungoiko gizon egiña;
Espiritu Santuaren obrazkua zan,
ori daukagu jakiña,
ta sinismena artu dezagun
au da fedeko dotriña.

- 3/ Judas falsuak Kaifasen etxean
egaña zeukan tratua,
ogei ta amar dirutan ark saldu zuan
Jesus Nazareno justua;
biar bezela damutu gabe
bere burua urkatua,
ura infernuko leizian dago
betiko kondenatua.

4/ Ostegun santu afal onduan
Jesus maitia jua zan
Aita Eternoari orazio egitera
Jetsemania'ko baratza;
eskatzen zion kaliz artatik
ia libratzen ote zan,
ezetz esan da auspez lurrian
odol ixurtzen jarri zan.

5/ Jesus iltzeko denbora ori
iya zeguan betia,
gizona zan partetik ikaratu zan
gure Jaungoiko maitia;
izardi utsezko odola isurtzen
oso egon zan tristia,
kunpli zedilla Ark esan zuan
Aitaren borondatia.

6/ Gu salbatzeko iltzera Jesus
jarri zan konformatuta,
bostegun soldadu pasiak lagun
Judas jua zan artuta,
Nazarenu arrapatzera
guziak preparatuta;
baratzatik preso eramane zuten
sokakin gogor lotuta.

- 7/ Lendabiziko Nazarenu
eraman zioten Anasi,
eta ark gero biraldu zion
apaizen buru Kaifasi;
dotriñen kontu artutzen gogor
asi zitzaion Jesusi,
etxe orretan tormentu gutxi
etzuan beregan ikusi.
- 8/ Ostegun-gabian Kaifasen etxian
Jesus txit gaizki tratatu,
guardian zeuden soldadu gaiztuak
joka guzia golpatu;
eta oriek danak eginda ere
pazientzian sufritu,
erakutsi zigun gaizkilliari
guk ere nola barkatu.
- 9/ Ostiral goizian Nazarenu
eraman zioten Pilatosi,
ark ere laister igarri zion
justua zala Jesusi;
salatzailliak faltsuak ziran,
ujuka eta garrazi,
gurutze baten josita iltzen
bear zutela ikusi.

- 10/ Pilatos orrek aginduta Jesus
puskatu zuten azotez,
sei milla sei egun golpe pasiak
artu zituan dolorez,
arantzazko korua sartuta arpegia
estali zitzaion odolez...
fedeko persona aditu utsarekin
egon liteke negarrez.
- 11/ Ponzio Pilatos agintariya
juduen gobernadoria,
ark agindu zuan gurutz-iltzatzeko
guzion Salbadoria;
justizia ura okerra zeguan
sekula zuzenik gabia,
lapur baten gisa tratatu zuten
zeru ta lurren Jabia.
- 12/ Soldadu zarrak prest egon ziran
Jesus artzeko kanpuan,
lendabiziko gurutze aundi bat
para zioten lepuan;
Kalbariora abiatu ziran
bederatzi puntuan,
burlaz ta joka eramane zuten
urrikaltzeko moduan.

13/ Ikusgarritzat erabilli zuten
Jerusalen'go kalia,
Kalbario'ra abiatu ziran
guziak egiñalian;
Simon Zirineo lagundutzeko
artu zioten bidian,
aren anparuz Jauna jua zan
gero deskansu obian.

14/ Iru alditan lurrera bota
gurutzearen pixuak,
altxa nai ta ezin, atzetik joka
etsai soberbiosuak;
asko kostiak eman zituan
Kalbario'ko pausuak,
konsideratu zer pasau zuan
gure Jaun amorosuak.

15/ Aldapa gora gurutzearekin
Jesusen pena samiñak,
gaizki esaten etziran aspertzen
judu gaiztoen mingañak;
arpegira Jaunari txistu tiraka
fariseo buru-ariñak,
Semea ala ikusi ia nola zeuden
bere Amaren entrañak.

16/ Kalbario'ra allegatu ziran
Ostiral Santu eguardian,
gurutz-iltzatzeko Jauna jarri zuten
guzia larru gorrian;
zaurietatik odola ere
irteten zion txirrian,
modu onetan tratatu zuten
estadu negargarrian.

17/ Tormentu aundiak eman zizkion
arantzazko koroak buruan,
iltziakin josita Jesus egon zan
bizirik iru orduan;
Ama beria mugitu gabe
gurutzia ren onduan,
pena aundiagorik guraso batentzat
ezin diteke munduan.

18/ Jesukristoren milagruakiñ
konsideratzen bagendu,
aren eriotzan mundu guzian
novedadiak izandu:
lur-ikara ere aundia eta
eguzki ori illundu...
juduak gogorrek izanakgatik
txit asko ziran bigundu.

19/ Azotatu kruzifikatzen
guzia zuten puskatu,
etsai oiekgatik Aita Eternoari
barkaziua eskatu,
Adan da Ebaren pekatu ori
eriotzarekin pagatu...
Jesusek guri zenbat nai zigun
ortikan konsideratu.

20/ Tormentu oiek artu zituan
gu salbatziagatikan,
Jesusen gorputza illa zeguan
zintzilik gurutzetikan;
lantza portitz bat sartu zioten
kostadu sagradutikan,
odol-iturriak agertu ziran
bost llaga oietatikan.

21/ Jesukristo ori Belen'en jaio,
Nazaret'en zan azia,
gu salbatzeko Kalbariuan
ark eman zuan bizia,
zeru altuan antxen daukagu
birtute ederrez jantzia...
obra onakiñ egin dezagun
arako dilijenzia. (1)

---

(1) Bertso-papera, "Azpeitia: Imp. de P. Marti-
nez.", Oxford'ko Bodleian Library'tik.

BERTSO BERRIAK
ASIS'KO SAN FRANZISKO LOREARI (1)
J. M. ZUBIZARRETA'K JARRIAK

- 1/ Bertsoak paratzeko
jarri naiz zalantzan,
Aita San Franziskoren
ondran da alabantzan;
Zeruko Aita lagun
nago esperantzan,
zure doaia ezpanu
ezer ezin esan;
Italia'ko lurrian
santu au jaio zan.
- 2/ Esplikatzera nua
euskera garbian,
pekatariak zeuren
estaru larrian,
liburuak dionez
jaun onen premian;
milla ta eun gañera
larogei ta bian,
San Franzisko jaio zan
Asis'ko errian.

---

(1) Aita Krispin Beobide'k San Franziskoren bi-
zitzaz 1885'garren urtean argitaratu zuan liburuak,
izen berdintsua du: *Asis'ko Loria*. Liburu ontatik
artuko ote zituan Zubizarreta'k bertso auetako ar-
gibideak? Ditekena da. Aita Beobide'ren liburua,
Auspoa Liburutegiak berriro argitarazi du, bere 57-
58'garren zenbakian.

- 3/ Ia, pekatariak,
aditu kontuan,
tresabian jaio zan
Kristoren moruan;
lan misteriosuak
aren bataiuan,
aingeruak besoetan
ura jaso zuan;
Jesusen antzekoa
izan zan munduan.
- 4/ Aita eta amarekin
gaztetan zan bizi,
edukazio onian
gurasoak azi;
esturio aundiak
zituan ikasi,
prantzes, italiano,
latin eta guzi,
anima asko oiekin
gero irabazi.
- 5/ Franziskok ama ona
eta aita gaiztua,
komerziante aberatsa,
gizon sonatua,
munduko interesakin
enamoratua;
ala segitzia etzan
semean gustua, (2)
gurasoa jarri zan
txit asarretua.

---

(2) Bertso-paperean: *semearen*.

6/ Justiziara eraman
koleran juezari,
ta ark biak biraldu
Obispo jaunari;
eskubideak kendu
bertatik aitari,
gogoa kunplitzeko
libre semeari,
Jaun Zerukoa zeukan
santuak giari.

7/ Franziskok izan zuan
zerutikan boza:
«Giatu biar dezu
fedeko Eliza»;
esan au kunplitzeko
santu onen poza;
alde batera utzirik
munduko interesa,
orretarako eskojitu
beretzat pobreza.

8/ Belenen jaioa da
Jesus Salbadoria,
aren antzera izateko
Franziskok iria;
ta santua birtute
ederren jabia,
pobreza da arrosa
arantza gabia,
au maite zuana zan
Asis'ko loria.

- 9/ Auts-koloreko abituak
egin guzientzako,
San Franzisko eta
bere lagunentzako;
soka bana bazuten
gerriak lotzeko,
au da zimendu ona
pobreza serbitzeko,
ala saiatzen dira
gu salbatutzeko.
- 10/ San Franziskok eta
gañera lagunak,
Rivotorto'ko estalpiari
aurrena egonak;
erregla presentatzera
Erroma'ra juanak,
Ordena baimendu zien
Inozenzio irugarrenak,
pero Porzinkulara
bildu ziran danak.
- 11/ Franziskok bere regla
fundatu aurrena,
ta gero Santa Klarari,
ori bigarrena;
ezkonduentzat para zuan
Tercera Ordena,
eskojitu dezagun
bakoitzak gerena,
animak salbatzeko
au bide zuzena.

- 12/ Frailiak misionero
zabaldu munduan,
animak konbertitzen
al zuten moduan;
santua España'ra
etorri orduan,
Castilla'ko errege
Burgos'en zeguan,
presentatu argana
zer deseozuan.
- 13/ Burgos'ko errege Alfonso
bederatzigarrena,
Franziskori laguntzeko
baimena emana;
eta au zan orduko
santu onen plana:
eliza ta konbentuak
egiteko aurrena,
an adoratzeko gero
Jesukristo jauna.
- 14/ España'n ibilli
bi urte osuan,
milagroak egiñaz
zebillen lekuan;
partikular Santiago
Galicia'kuan,
ikazkin baten etxean
ostatua zuan,
atxurra artuta kanpora
biak ziran juan.

15/ Santuak esan, ostalariak
jo atxurrarekin,
dirua atera lurretik
golpe guziakin;
zer nola idiatuak
interesarekin,
eliza ta konbentua
ikazkiñak egin,
orra zer gertatu zan
milagro orrekin.

16/ España'tik jua zan
kontentu aundian,
ala letua nago
bere istorian;
ta allegatu Alejandria'n
deitzen dan errian,
gosiak nekatua,
alimentu premian,
bazkaltzera konbiratu
zuten eguardian.

17/ Juaten zaio eskian
aberats gaiztua,
Franzisko pobriakin
txit errukitua,
buelatu kapoi-izterra
limosna artua,
zapi txurian bildu
ondo guardatua,
desondratzeko ustian
arekin santua.

18/ Jende-artera juanda
gogoz esplikatu:
«Franziskok etzaituzte
gaizki engañatu,
guk baño gauza obeak
orrek jaten ditu»;
gordeta zeukan prenda
gaiztoak agertu,
kapoi-izterra arrai-puska
milagrozt biurtu.

19/ Gaiztoa utzi zuten
eruaeren antzera,
bera jarri gaizki egiña
akusatutzera;
jentia Juan Santua
zeguan etxera,
zer nola gertatu zan
manifestatzera,
arrai-puska kapoi-iztar
biurtu atzera.

20/ Beste erri batian
predikatzen asi,
jente guziak nai zuan
santua ikusi;
familian aurtxo bat
bakarrikan utzi,
bitarte artan udetan
pazian egosi,
guraso aien penak
nork adierazi?

- 21/ Kutxa batian gurasoak
gorputza sartua,
isillik gordetzeko
ala ideatua;
bazkaltzera etxera
zuten gonbiratua,
esan bezela juan
Asis'ko santua,
manifestatu zuan
ango sekretua.
- 22/ Ezer etzan bezela
guziak bazkalduta,
jan onduan Franziskok
sagarra eskatuta,
nagusia juan zan
zerbait pensatuta,
kutxa aurrian jarri ta
tapa altxatuta,
aur egosia bizirik,
txutikan, piztuta.
- 23/ Pozak zoratzen zeuden
aurran gurasuak, (3)
Franziskoren egiteak
txit milagrosuak;
tentatzen zuan deabru
soberbiosuak,
etsai guziak bentzutu
santu gloriosuak,
beti laguntzen zion
Jaun amorusuak.

---

(3) Bertso-paperean: *aurraren*.

24/ Eliza asko eta
ainbeste konbentu,
milagroz edo karidaretik
guziak formatu;
Alberna'ko mendian
bost llaga ark artu,
Jesusek berak zuan
Franzisko zauritu,
bizi zan arte gero
txit asko sufritu.

25/ Kostaduko llagatik
zerion odola,
gorputza ere zeukan
txit oso argala;
esate baterako
ezurra eta azala,
predikatzen saiatzen zan
sanuak bezela,
bazekian zerurako
egiñak giñala.

26/ Milla berreun gañera
ogei ta seian il zan,
Urriko illaren lauan
zerura juan zan;
Jesusen iduria
egiña bizitzan,
an baño ditxa oberik
ez lezake izan,
ala saia gaitezen
geroko esperantzan.

27/ Luziferrek arrokeriaz
galdu zuan silla,
San Franziskok gozaten du
izanik umilla;
danok saia gaitzen
salbazio billa,
zeruan juntatzeko
justuen kuadrilla,
gurekin ori arren
gertatu derilla. (4)

---

(4) Bertso-papera, "Eibar — Imprenta de Orúe",
Paris'ko Bibliothéque Nationale'tik.

BERTSO BERRIAK
JUAN M. ZUBIZARRETA'K JARRIAK

1/ Konbeni diran bertso berriak
bear nituzke atera,
zar da gaztien eskandaloak
orain nua esatera:
ezkondu eta gaztiak jarri
gurasuekin batera,
apartatuta ikusten dira
egun batetik bestera.

2/ Apartatuta jartzen badira
oiek alkarren urrian,
gazteak sarri ikusi nai ez
bere begien aurrian;
gaizki esan da ala obratu
ondo egin bearrian,
malamentian guraso zarrak
estimazio txarrian.

- 3/ On-bearrez guraso askok
geiegi aurreratuta,
tercera y quinta kontratuan
semea mejoratuta;
esan dan gisan, gelditzen zaio
orobat apartatuta,
etxean diran gauza zirtzillak
bertatik arrastatuta.
- 4/ Oiek orrela gertatzen dira,
daude señale klarubak,
deskuidatubak betiko pena,
ala ematen dit gogubak;
gurasorikan ez izan, arren,
grano bat ere txorubak,
sufiziente bera dan arte
ez utzi etxeko kargubak.
- 5/ Eskubidiak gaztiak artu,
tratu ta joko aurrera,
etxeko gauzak danak ondatu,
guzientzako galera;
pobreza orretan guraso zarrak
baserritikan kalera,
ta lanerako gauza ez dira,
dijuaz ospitalera.

6/ Guraso zarrak saiatu dira
guziak jeneralian
ta familia mantendutzeko
gau eta egun lanian;
desanparuak sobra geiegi
ikusten dira kalia,
orgullo aundian umiak eta
aita-amak ospitalian.

7/ Desanparatzeko guraso zarrak
ume askoren idia,
gaztetatikan ekartzen dute
okerrerako bidia;
gaizki esanaz beti asmatzen
gezurrezko maldadia;
arrokeriaz beterik daude,
auzuan umildadia.

8/ Aita ta ama zarrak etxian
seme-alabak serbitzen,
gurasorikan munduban danik
asko ez dira akordatzen,
eta geiago saiatzen dira (1)
beren buruak apaintzen;
ume onaren izatiari
ori etzaio tokatzen.

---

(1) Bertso-paperak: *ta*.

- 9/ Gazte batzuen propiedadia
flojua dala deritzat,
retiro txarra eskandalua
dute oiek dana beintzat;
eta gaiñera geiegi bear
tripa ta lujarentzat,
arrazoi txarrak beste propiñik
ez dute gurasuentzat.
- 10/ Desanparubak sobra geiegi
badira mundu onetan,
gurasubentzat naitasun gutxi
askok oi dute gaztetan;
ta faltatubak arkitzen dira,
ez da dudarik orretan,
ta alegiñak eginda ere
umiak daude zorretan.
- 11/ Ia, gaztiak, konbeni da ta
biotz gogorrek bigundu,
zor aundiakin arkitzen gera, (2)
gurasubari lagundu;
kariño onian sufritu alkarri,
pakian ondo konpondu;
obe genduke dudarik gabe
ori egingo bagendu.

---

(2) Bertso-paperak: *aundiarekin*.

12/ Enredo oiek ematen dute
dudarik gabe itxusi,
zer eta nola faltatzen degun
bear det adierazi:
ispillu ederra bistan daukagu
ondo nai bada ikusi,
zar da gaztiak konsideratu:
arrazoia da nagusi.

13/ Gazte leialak izan bear du
obrazko fundamentuba,
aita ta ama sokorritzeko
beti iduki kontuba;
Jaun Zerukuak berak jarria
gure ordenamentuba,
bear bezela ama dezagun
laugarren mandamentuba.

14/ Mandamentuba austia degu
oso pekatu grabia,
ta borondatez erortzen dana
persona ajula-gabia;
aita ta ama sokorritzeko,
gaztia, izan trebia,
animarentzat logratu dedin
ortik merito obia.

15/ Señale ona gaztiarentzat
goizago erretiratzia,
ta gauetakoko okasiotik (3)
al badu apartatzia;
eta gañera desiatzen det (4)
abertentzian jartzia:
gauza pisuba gurasuari
errespetuba galtzia.

16/ Desleialtasuna, gaztiak, utzi,
betiko gorrotaturik,
gurasubari ez eman, arren,
batek ere desgustorik;
amaika aldiz kulpitotikan
ori gaure aditurik:
sufritu gabe alkarri emen
ez daukagula zerurik.

17/ Orain egia esan bear det
gusto dubanak aditu:
ta zartza onek bajezak eta
flakezak ere oi ditu,
ta alimentu ona emanaz
gurasuari segitu;
gazte leialak meritu asko
ala irabazten ditu.

---

(3) Bertso-paperak: *gautako*.

(4) Bertso-paperak: *ta*.

18/ Abertentzia jarri bear det
orain nik gurasoetan,
eskolak eman eta edukatu
umiak ondo gaztetan,
ta rosarioa errezatuaz
gaubian familietan, (5)
bizitza on bana egin dezagun
guziok mundu onetan. (6)

---

(5) Bertso-paperak: *famili artan*.

(6) Bertso-papera, "Irún: Imp. de Valverde.", Errenteria'ko Joakin Ganborena Zabala'gandik. Onek bakarrik dauka Zubizarreta'ren izena.

Bertso-papera: "Imp. de S. de Diego. — Eibar", Jose Anjel Sarasola, Olalde, Alzibar, Oiartzun. Onek iru bertso falta ditu: 6, 7 ta 12'garrena. Ta gañera-koak orden ontan jarrita dauzka: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 11, 15, 16, 17 ta 18'garrena. Aldaketak: 2/2: oek; 3/1: on biarran; 3/3 tercio quintos kontratueta; 3/8: arrastratuta; 5/7: lanetarako ez dira gauza; 8/4: batere ez dira akordatzen; 9/3: erretiro txarra ta eskandalua; 9/4: oiek danak beintzat; 10/1: Desanparuan sobra geiegi; 10/7: alegiñ dana eginda ere; 13/4: euki betiko kontua; 13/6: ori ordenamentua; 14/4: persona ajulik gabia; 15/2: goizo erretiratzia; 15/3: gabetako; 15/4: apartatutzia; 17/6: gisaisuari segitu; 18/3: eskolak eman edukatuaz; 18/5: errosaiyua errezatuaz; 18/7: bizitza ona egin dezagun.

Bertso-papera, "Diego.—Eibar", Jose Maria Mujika, Inza, Naparroa. Paper onek gauza guziak aurrekoekin berdin-berdin dauzka.

Bertso-papera, "Azpeitiyan.—Martinez-tarren mol-diztegiyan", Inazio Etxezarreta, Errementeri, Loiola, Azpeitia. Paper au puskatuta dago, bañan agertzen zaizkan bertso guziak Eibar'ko Diego'renean inprentatutako paper oiekin berdin-berdin daude.

SAN MARTIN DE LOINAZ'EN
BERTSO BERRIAK
JUAN MARIA ZUBIZARRETA'K
JARRIAK

1/ Bertsoak paratzeko
jarri naiz zalantzan,
San Martin de Loinaz'en
onran da alabantzan;
santu balerosua
munduan izan zan, (1)
Jesusgatik martiri
borondatez il zan.

2/ Milla bosteun irurogei ta
seigarren urtian,
Aita San Martin jaio
Beasain'go partian,
Amunabarro deitzen zaion
basarri batian,
kaletik ere dago
oso apartian.

---

(1) Bertso-paperean: *mundutan*.

3/ Juan eta Maria
bere gurasobak,
erakutsi eskola
txit kuriosobak;
gauza onerako beti
Martiniñen pausubak,
dei ori eman zion
Jaun amorosubak.

4/ Gaztetan eta gero
umilla izan zan,
ala letutzen degu
Loinaz'en bizitzan;
gramatika latiñian
buruz azkarra zan,
ori ikasi ta gero
Alcalá'ra juan zan.

5/ Umilla eta leiala
gurasubak ikusi,
txit asko nai zioten
beren aur Loinaz'i;
estudiuak ematen
borondatez asi,
filosofia zuan
Alcalá'n ikasi.

6/ San Martin fraile sartu
munduba utzita,
San Franziskoren Ordena
ona iritzita;
Ainon'go konbentuan
abituba jantzita,
pozak bere buruba
ala ikusita.

7/ Munduko banidadiak
ark despreziatu,
barau ta penitentziak
biotzez amatu;
oiek eta gañera
asko estudiatu,
ogei ta bost urterekin
meza zelebratu.

8/ España'tik juanera
San Martin orrena,
Mejicu'n legorrera
irten zan aurrena;
ta gero Manila'ra,
ori bigarrena,
andik misionero
Japon'a urrena.

9/ Loinaz'en deseoa
predikatutzeko,
Japon'go salbaje oiek
konbertitutzeko;
animak irabazia,
bai, Jesusentzako,
konsuelo oberik
etzan beretzako

10/ Asko konbertituba
Japon'en frailliak,
bañan etziran lo egon
etsaien langilliak;
lege gustoko apaiz (*sic*)
idolo-zaliak,
oiek izan zituzten
keja emanliak.

11/ Taikosama enperadore
japondar oiena,
arrua eta etzan
sujeto zuzena;
kristau guziak illtzeko
emanik ordena,
oso galtzeko lege
Jesukristorena.

12/ Jesuita ta frailiari
eskuak ezarri,
belarri bana ebakita
karzeletan jarri;
gero ikusgarritzat
danak erriz-erri,
Nagasaki'ra ala
zituzten ekarri.

13/ Birian eta kartzelan
gau eta egunak,
belarrian puska falta
danak ezagunak;
animatzen zituban
Loinaz'ek lagunak,
baloria eman zion
Jesukristo Jaunak.

14/ Allegatu zanian
illtzeko ordu ori,
kejarik etzizaion
aditzen iñori;
bizia ofrezitubaz
guziak Jaunari,
laztan eman zioten
batak bestiari.

- 15/ Plazan zintzilik jarri
gurutzietatik,
lantza bi trabes sartu
saiets banatetik;
puntak azaldu ziran
sorburuetatik,
illak gelditu ziran
istante artatik.
- 16/ Martiriyo ori zala
ez da dudarikan,
Santa Ageda eguna
señalaturikan;
ogei ta amar urte
etzuan besterikan,
Aita San Martin ill zan
oso gazterikan.
- 17/ Ogei ta sei martiri
ill ziran orduban,
Japon'go Nagasaki'ñ;
au izan goguan:
fede santubagatik
sufritu munduban,
orain argatik daude
guziak zeruban.

18/ San Martinentzat egiten
eleiza berria
argiñak ari ziran,
aitu arrubia;
lanari uzteko ere
jendia jarria,
millagro bat sortu zan
konsolagarria.

19/ Egunaren erdian
otsa adituta,
jende guzia jarri
oso ikaratuta;
kantera bertan sortu
mendia lertuta,
eleiza para zuten
oso bukatuta.

20/ San Martiñek sefaliak
zerutik biraldu,
oraiñ publikatzia
merezi ez al du?
Beasaiñ'go parrukian
egiaz azaldu,
iru argi egon ziran
piztu ta itzaldu.

21/ Millagrua ikustera
auzo erritikan
jende asko izan zan,
ez da dudarikan;
eta bear etzuten (2)
materialikan,
argi oiek sortubak
ezer-ezetikan.

22/ Bederatzigarren Pio
gure Aita Santubak
Japon'go Martiriak
kanonizatubak,
katolikuben artian
danak onratubak,
oraiñ zeruban daude
glorifikatubak.

23/ Orra bi santu aundi
Gipuzkoa'tikan,
ez pensatu geiago
oraiñdik danikan;
Roma'ko tribunalak
ontzat emanikan,
San Inazio eta
Loinaz bakarrikan.

---

(2) Bertso-paperean: *ta*.

24/ San Martiñen bizitzan
oraiñ bertso berriak,
gazte jendiarentzat
konsolagarriak;
Zubizarreta'k dira
egiaz jarriak,
onra bat izan dezan
Beasain'go erriak. (3)

---

(3) Bertso-papera, "Eibar — Imprenta de Pedro Orúe — 1898", Jose Korta'ri (Epelarre, Urrestilla) jaso.

BERTSO BERRIAK
ZUBIZARRETA'K JARRIAK

1/ Kantak jartzera noa (1)
Cuba'ko gerrari
aditzen emateko
jende guziari;
notizi onak dira,
gañera ugari,
sujetatuko dute
Maximo jaun ori.

2/ Jeneral Weyler jauna
juan zan balorez,
txit ondo portatzen da
leitutzen degunez;
igasi insurretuak
gaubian da egunez,
guzien buru dute
Maximo Gómez.

---

(1) Paperak *Kantak jartzera* dio; *Kantak jartzera noa* jarri degu ala bear dualakoan.

3/ Kulpak norenak diran
endrero au sortzeko,
Maximoren ideak
errege jartzeko,
bera buru jarrita
Cuba gozatzeko;
desonra andi bat ori
españolentzako.

4/ Bera buru jartzeko
Maximoren galak,
atzera eragin dio
Weyler jeneralak;
insurreto jaun oien
bibote epelak
konponduko dituzte
tropa españolak.

5/ Insurreto jaun oiek
dabiltza itxusi,
okasiua ematen
berak ziran asi;
azariaren gisan
mendirra igasi;
ez dirade jarriko
Cuba'ko nagusi.

6/ Maximok gastatzen du
polbora ta bala,
inozentiak frankok
isuri odola;
Cuba'ren jabe ez dira
egingo iñola,
ez dute bentzituko
bandera española.

7/ Maximo jaun ori da
bere ustez azkarra,
deretxorikan gabe
eman digu gerra;
españolak jateko
okela ederra,
oien alimentua
fruta ta belarra.

8/ Cubano oien kontuak
zelebriak dira:
atakian asita
beti erretira;
modu orretan ere
aspertuko dira;
milla eta bostegun
entregatu dira.

- 9/ España'ko tropak
baloreak ditu:
atakian asita
aurrera segitu;
Maximoren zaldiak
bearko korritu,
koleran bibotiak
aterako ditu.
- 10/ Maximo jaun ori da
bere ustez abilla,
Estado Uniduekin
egña tortilla;
andik ekarri zuen
Cuba'ra partilla,
guziak gastatuta
orain diru billa.
- 11/ Enemiguak asko
saiatuak fiñez,
Estado Uniduak
lagundu alegiñez;
damutu-eta daude
biotzeko miñez,
bide gabeko lanak
egin dute gañez.

12/ Cubano oiek ez dira
gu beziñ abillak,
odol beroagoa
español mutillak;
lastimaz eri daude
ango kuadrillak,
kolikoak artuta
asko dira illak.

13/ Soldadu españolak
an dira eritu,
miserable oientzat
jendea kupitu;
oien alibiu
limosna da bildu,
projimua bear da
beti sokorritu.

14/ Mutill balientiak
joan España'tik,
batzuek eri daude
instante artatik;
Jaunari erregutu
ildakoakgatik,
zeruan sar ditzagun
purgatoriotik.

- 15/ Cubano oien lanakin
legoke arritzen:
gizon kulpa-gabeak
dituzte urkatzen,
elizak ondatuta
etxeak erretzen,
Jesusen eg..... (2)
ez dute serbitzen.
- 16/ Cubano oien kontuak
aspertu esaten:
muniziorik ere
apenas daukaten;
lur onek mantentzen du
asko asto-kerten,
bengantzarekin ez da
gerra irabazten.
- 17/ Ez du uniuak, (*sic*)
jo zituzten polkak,
Cuba libre izanaz
jaun oien arronkak;
biba jeneral Weyler,
lagun eta tropak!
España'ra betoz
deretxoen lakak!

---

(2) Papera puskatua dago ta ezin irakurri da emen zer dion.

18/ Iya mututu dira
jaun oien kornetak,
goizeko diana ta
gabeko retretak;
luzaro ezin segitu
Gomez'en disputak,
lau laurden egingo du
Weylerr'en ezpatak. (3)

---

(3) Bertso-papera: "*Vergara: Imp. de J. López*",
M. Lekuona apaiz jaunaren bertso-bilduman.

BERTSO BERRIAK
JUAN MARIA ZUBIZARRETA'K
JARRIAK

1/ Bertso berriak publikatzeko
artu det pentsamentua,
Zeruko Aita, argi zarazu
nere entendimentua,
zuzen da garbi eramateko
ejenplo onen kontua,
Aita San Pedro Jesukristoren
lenengo Aita Santua.

2/ Galilea'ko erreino orretan
Aita San Pedro sortu zan,
ta Bezaro'ko erri noblian (*sic*)
jaio ta bizi izan zan;
dudarik gabe jatorriz ere
ura aberatsa etzan,
bizimodua atera zuan
marinel pobre arrantzan.

- 3/ San Pedro eta bere lagunak
arrantzan, bai, gau batian,
grano bat ere atxitu gabe
egun-senti bitartian;
ta Jesukristok agindu zien
saiatutzeko artian, (1)
eta gero atera zuten
sare guzia betian.
- 4/ O, milagroko arrantza zala,
danak marinel pobreak,
Jesukristori jarraituzeko
Aita San Pedrok ireak;
apostoladu artua izan zan
zeru ta lurren jabeak,
momentu artan utzi zituan
txalupa eta sareak.
- 5/ Jesusek eman San Pedro orri
altueneko gradua:
«Zu izango zera nere Eleizaren
aurrenengo zimendua»;
katolikuen tenplua degu
firmia eta sendua,
iraungo duena dudarik gabe
gastatu arte mundua.

---

(1) Bertso-paperak: *zaituzeko*.

6/ Iru diszipulo berekin eta
Jesus Tabor'ko mendira,
orduko ango ikusgarriak
arrigarriak baidira,
Moises ta Elias presentatuak
bere ezker-eskubira,
San Pedro eta bere lagunak
pozak zoratzen begira.

7/ Iru diszipulu oiek ginduzen
Pedro, Juan da Diego,
Jesus guziak ikusi zuten (2)
len baño ere ederrago;
arpegiak argi, soñekua ere
elurra baño zuriago,
edertasunian bere parerik
mundu onetan eztago.

8/ Milla bostegun urte Moises
illa zala lenagotik,
bederatzi egun Elias profeta
juana zala mundutik;
ta laño batek ezkutatubak
Jesukristoren ondotik,
Aita San Pedro arriturikan
jetxi Tabor'ko menditik.

---

(2) Bertso-paperean: *igesti*.

- 9/ Kaifas'en etxian Jesusen atzian
San Pedro aurrena sartua,
ta iru aldiz bere Maisua
sukaldian ukatua;
benaz damutu jarriko ezpazan
bere entrañak lertua,
o, Jaungoikoak barkatu zion
egin zuan pekatua.
- 10/ Kalbario'ko mendi santuan
Jesukristo Jauna il zan,
ta sepultura eder batian
enterratua izan zan;
ta irugarren egun berian
gorputz ta anima juan zan,
Jesus piztuta ikusi eta
Aita San Pedro poztu zan.
- 11/ Jesusek esan San Pedro orri
guzien buru azaltzeko, (3)
bere izenian mundu guzian
dotriña predikatzeko;
jende guztiari ondo egiñaz
al zana konbertitzeko,
bear bezela Jangoikoaren
Eleiza gobernatzeko.

---

(3) Bertso-paperean: *burua galtzeko*.

12/ Jaunak Pedro utzi zuan, bai,
au zan bere oñordia,
guri pekatuak barkatutzeko
emanik eskubidia;
firmeza osuan artua zeukan
apostoluak idia,
al zaneraño amentatzeko
munduan kristendadia.

13/ Kristok Eleiza utzi zuan, bai,
San Pedro orren kontura,
dudarik gabe gorputz ta anima
Jesus igo zan zerura;
Espiritu Santua, esan bezela,
bialdu zuan mundura,
apostoluak ganbara baten
gordeta zeuden lekura.

14/ Aize-bolara baten moduan
Espiritu Santua etorri,
ta milagroko gauza bat zala
apostoluak igarri;
suzko mingañoak bakoitzarentzat
bana zituan ekarri,
predikatzeke bildurrik gabe
danak animoso jarri.

- 15/ Simeon Pedrok okupatua
Aita Santuaren silla,
ta beriala abiatu zan
anima galduen billa;
ta Jesusekin eskolatua
predikadore abilla,
bi sermoietan gonbertitua
gizon utsak zortzi milla.
- 16/ O, lenguaje askotakuak
aditzera etorria,
danak konprenditu beren modura,
etzan gauza arrigarria?
anima asko irabaztia
Pedrorentzat pozgarria,
zar eta gazte bataiatua
jendetza izugarria.
- 17/ Jaio zanetik elbarri zana
limosna-eske aurrera,
Aita San Pedrok sendatu eta
saltaka juan kalera;
milagro eta predikuakin
Kaifas gaiztoak kolera,
Jerusalen'go kargudun oiek
deitua tribunalera.

18/ Aita San Pedro presentatu zan
tribunalaren erdira,
Kaifas'ek galdeu: «Eskubidiak
norenak edo zer dira?»
«Zuek illdako Jaun Jesukristok
neri emanak baidira»,
gustatzen etzan parabola ori
bota zien arpegira.

19/ Jesusen izenian erakustia
Kaifasek debekatua,
ta esan orri kasorik gabe
San Pedrok predikatua;
arrapatuta presondegian
kartzela baten sartua,
zeruetatik jetxi zitzaion
aingeruak libratua.

20/ Pekatarien gonbersiua
zijuan irabazian,
Jerusalen'go kargudun oiek
zeuden gorroto bizian;
Aita San Pedro azotatua
beren eginak guzian,
ta borondatez artu zituan
Jaungoikoaren grazian.

21/ Errege Erodes'ek eresi ori (*sic*)
danen burua galtzeko,
motibo ori bakarrik zuan
San Pedro preso sartzeko;
soldadu askok guardian zauzkan
uste osuan illtzeko,
aingeru batek libratu zuan
aurrera predikatzeko.

22/ Aita San Pedrok mundu onetan
beti persegimentua,
milloika animak konbertitzeko
bai eta ere talentua;
Espiritu Santuak argiturikan
oso entendimentua,
zuzen da garbi eraman zuan
bere Eleizaren kontua.

23/ Kristau guzior buru egon zan
ogei eta bost urtian,
ta azkenian presondegia
bederatzi illabetian;
ta oñaz gora, buruaz bera,
josi gurutze batian,
eta Erroma'n martiri illa
arzaz akorda gaitian.

24/ Martiri ori eman ziona
Neron enperadorea,
kristau batentzat penagarria
orduko krubeldadea;
Aita San Pedrok asko sufritu,
ori dudarik gabea,
oraiñ betiko portero dago
zeruko giltzen jabea. (4)

---

(4) Bertso-papera. "Imprenta de Orúe, EIBAR";
ez nuan kontuan artu zeñi jaso nion.

BERTSO BERRIAK
JUAN MARIA ZUBIZARRETAK
JARRIAK

- 1/ Konbeni dala iruriten zat
bertso berriak jartzia,
Jesusen Biotzak zenbat nai digun
munduan publikatzia;
dudarik gabe gustatzen zaio
berakin akordatzia,
bide gaiztoan bizi geranak
onera biurtutzia,
dakigularik penagarria
betiko ditxa galtzia.
- 2/ O, Beata Margaritari
Jesus maiteak itz egiñ,
bere biyotzaren deboziyoa
munduan zabaldu zediñ;
kristau fielak, konsideratu:
txarra ta ona ez da berdiñ,
nola biar dan kulpitotikan
sarri digute otsegiñ,
kuidado geren argaltasunez
ez dezagula utsegiñ.

- 3/ Jesusek diyo: «Nai dedan orduan
ezpanazu nai maitatu,
ta zuk nai dezun garai orretan
egingo naiz ezkutatu.»
Pekataria infarnurako
orra betiko apartatu,
zar eta gazte, alde aurretik
obe degu preparatu,
gurekiñ emen orrelakorik
arren ez dediñ gertatu.
- 4/ Deboziyo au zabaltzen emen
oraiñ saiatzen geranak,
bedeinkatuak izango gera
etxe ta famili danak,
doaia emango diye apaizari
biguntzeko biyotz gogorrenak;
oiek dirade, nere kristauak,
Jesusek berak esanak,
mudantza asko ikusi bear
munduban bizi geranak.
- 5/ Fede epelian bizi geranak
askotxo mundu onetan,
igoko gera goiko mallara
egiyaz birtutietan;
Jesusek berak esana dago,
ez da dudarik ezertan,
saia gaitezen, nere kristauak,
faltatu gabe orretan,
ta alegiña eginda ere
guziok gaure zorretan.

- 6/ Amaika aldiz aditu degu
danok ondo portatzeko,
pekaturako griña gaiztubak
bertatik gorrotatzeko,
Jesukristoren Biotzarekin
animaz akordatzeko,
bere iduri edo estanpa oiek
atal-buruan jartzeko,
saia gaitezen Jaungoikoaren
kolera aplakatzeko.
- 7/ Aztuta iñor arkitzen bada
eman nai det aditzera,
zar eta gazte nola prestatu
guziok konfesatzera:
doloria ta proposituba
arturikan biyotzera,
pekatu danak txiki ta aundi
egiaz akusatzera,
saia gaitezen mantxa gaiztotik
anima apartatzera.
- 8/ Konfesatzeko alde aurretik
egiñ ondo esamiña,
anparatzalle eskojitubaz
Jesusen Ama Birjiña;
ta doloria artu dezagun
eta propositu fiña, (1)
pekatu danak akusatzera
egiñ, arren, alegiña,
penitentzia zintzo kunplitu,
au da fedeko dotriña.

---

(1) Bertso-paperak: *ta*.

9/ Konfesatuta komulgatuta
bederatzi illabetian,
illaren lenengo ostiraletan
ia kontura gaitian;
eta batian faltatzen badu (2)
ori bien bitartian,
berriro asita saia gaitean
ondo kunplitu artian,
ori egiña ez du damuko
iñork egunen batian.

10/ Aurrenengo lana Jaunaren Biotzeko
kofradian alistatzia,
bederatzi aldiz esan bezela
konfesatu ta komulgatzia;
Jaungoikuari gustatzen zaio
berekin akordatzia,
Jesusek berak esana dago,
inposible ukatzia:
seguru degu azken orduan
Sakramentuak artzia.

11/ Mundu ontako Jaungoikua da
askorentzako diruba,
kristau fielak, konsideratu,
au da engaño puruba;
Jesukristoren Biotza degu
gorde-leku seguruba,
manifestuban erakusten du,
orra señale klaruba:
gaiztuarentzat betiko penak,
justuarentzat zeruba.

---

(2) Bertso-paperak: *ta*.

12/ Mundu onetan izango dira
gaiztuak ere ondubak,
ta sortzen diran biotzikan
gogorrenak bigundubak;
Jesusek bere eskuban dauzka
emanak eta kendubak,
saia gaitezen, izango gera
bear orduan lagundubak,
oiek Beata Margaritari
Jaunak berak agindubak.

13/ Jeneralian gaztetan genduan
fedeko dotriña ikasi,
erreparatu, erakusten du
mundu ontan nola bizi;
ofensa guzien barkazioa,
arren, eskatu Jesusi,
bere odola kosta zitzaion,
danok ginduzen erosi,
serbitu edo amatutzia
orain ez al du merezi?

14/ Flojedadeko ibilli oiek
guzizko peligrusubak,
ta obra onak animarentzat
txit dira baliotsubak;
deboziyo au zabaltzen saia
aurrenengo gurasubak,
modu berian sujetatubaz
geren umien pausubak,
ala graziaz beteko gaitu
gure Jaun amorosubak.

15/ Oietik jeiki goizian eta
señatu, arren, lenengo,
orazio êñaz Jaungoikuari
graziak eman urrengo;
konbeni dana biotzez eska,
Jesusek digu emango;
saia gaitezen azken orduban
ateratzeko emen ondo,
ill da gerozko damutasunak
alferrik dira izango.

16/ Sententziatubak izango gera
illtzen geran momentutik,
Jaungoikuari kontu eman bear
instante artan bertatik;
Kristo-Biotza zabalik dago
oso egiña gugatik,
saia gaitezen, nere kristaubak,
argalak geran partetik,
konbeni bada gorde gaitzala
Jesusek bere eskutik. (3)

---

(3) Bertso-papera, "Durango. — Imprenta y Librería de F. Elosu.", Gregorio Mujika zanaren bertso bilduman, Donostia'n.

SAN ANTONIOREN BERTSO BERRIAK JUAN M. ZUBIZARRETA'K JARRIAK

Bertso auek inprentarazi, paper-mor-
doa artu ta Urkiola'ra joan omen zan
Zubizarreta, San Antonio egun batez, be-
re seme Antonio lagun egiten ziola. El-
goibarr'a oñez eta andik Durango'raño
trenean joan ziran. Bean eta goian, Aba-
diño'n eta Urkiola'n alegia, jardun ziran
saltzen, ta paperik batere gabe bueltatu
ziran. Paper bakoitza txakur aundi bana
saltzen zuten. (1)

1/ Bertso berriak esplikatzekeo
artu det pensamentuba,
Ama Birjiña, argi zadazu
nere entendimentuba;
San Antonio mundu guzian
santu aundi sonatuba,
Lisboa'n jaio eta Padua'n
illa eta enterratuba.

---

(1) Zubizarreta'ren seme Gabino ta Toribiok
emandako argibideak.

- 2/ Antonioren bizitzarekin
ia akorda gaitian:
gaztia zala sartua zuten
kolejio eder batian,
ta gurasuen mendian egon
amabost urte artian,
San Agustinen Ordenakoa
jantzia artu bitartian.
- 3/ Antoniori gogoa egin
jantzia ganbiatzeko,
San Agustinen entregatua
Franziskorena artzeko;
deseo ori logratu zuan
Afrika'n predikatzeko,
salbaje oiek konbertitutzen
bera martiri illtzeko.
- 4/ San Antonio Europa'tikan
Afrika aldera jua zan,
allegatuta kostera baten
luzaro eri egon zan;
sendatutzeko esperantzarik
iñundikan ere etzan,
ideak danak alrebes irten,
motibo ori izan zan.

- 5/ San Antoniok idea artu
atzera bueltatzeko,
barko batian etorri zan,
esperantza sendatzeko;
ordenatuba artian etzan
ala martiri illtzeko,
Jaun Zerukoak guardatuba
Europa'n predikatzeko.
- 6/ Afrika'tik etorri eta
Antonio sendatu zan,
ta San Pablo-ermita baten
gero luzaro egon zan;
birtutian da estudiuban
txit oso aurreratu zan,
deitu zioten umill ta leial,
meza ematera juan zan.
- 7/ Meza emanda gero ondoren
San Antoniok, jakiña,
misionero abiatu zan
jakintsua eta fiña;
deseo zuban predikatzea
Jesukristoren dotriña,
orretarako gutxik izan du
ark bezelako mingaña.

8/ San Antonio abiatu zan
anima galduen billa,
ta baita ere konbertituba
ezin konta ala milla;
bera izanik kariñosua,
leiala eta umilla,
milagrosua ta gañera
predikadore abilla.

9/ Semeak ama ostikoaz jo
soberbiari poztuta,
pikardi oiek egiten dira
burutik ere nastuta;
ta mutillari damutzen zaio,
ori etzeukan aztuta,
etxera juan, anka bi erdi
aizkorarekin moztuta.

10/ San Antoniok jakin zuan, bai,
gertakeri orren berri,
ta mutillaren etxera bera
borondatez zan etorri;
ebakitako ankaren puska
milagroaz zion ezarri,
oñaze edo tormentu gabe
len bezela sano jarri.

11/ Mutil gaztea biurtu zan
bide gaiztoti onera,
arrokeriak utzi zituan,
legezko umilldadera,
obra txarretan atzera eta
birtutietan aurrera;
San Antoniok maiteko gaitu
ala izaten bagera.

12/ San Antoniok misionero
itzaldi au gustokua:
«O, aldareko sakramentuan
dakagula Jaungoikoa!
Dударik gabe ori da egia
justu eta fedekoa!»
Ta ereje bat presentatu zan
sinismenik gabekoa.

13/ Milagro eder bat eskatu zion
berak sinistatutzeko,
ta Antoniok erantzun zion
nai zuena eskojitzeko;
iru egunian bere mandua
jan gabe edukitzeko,
Sakramentuarekin San Antonio
orduan presentatzeko.

14/ San Antoniok esan bezela,
joan zan garai ederrian,
iru egunian ezer jan gabe
mandua estremu txarrian;
garagarra eta lastuba para
bere begien urrian,
ori ikusi eta belanbikatu
Sakramentuen aurrian.

15/ Ori orrela gertatuba da,
ori da egia justuba,
manduak gero jan zituan, bai,
garagarra ta lastuba;
ta lagunakin konbertituba
bertan ereje gaiztuba,
San Antonio bestela pobre,
birtutez aberastuba.

16/ San Antonio saiatutzen zan
jendea konbertitzera,
erri batera misionero
juan zan predikatzeraz;
ta alegiñak eginda iñor
etzijuan aditzera,
itxas-ondora arrimatu zan
arrairi deituzera.

17/ «Jende gaiztoak nai ez du eta
adi, itxasoko arraiak!»
sermoia aditzera milloika ziran
instante artan etorriak;
ta legorrera atera eta
buru eta belarriak,
ta atentzioz egonak ziran
presente aurrean jarriak.

18/ Arrai guziak ezkutatuak (2)
botarik bendiziua,
gauza guziak ikusi eta
jendeak atentziua;
milagro orrekin egiña zuan
gaiztuen konbertsiua,
ta lengo ordez San Antoniok
gero estimaziua.

19/ Antonioren aita iltzera
sospetxan urkamendira,
ta semeari abisu ori
zerutikan belarrira;
milagro baten bitarten juan
bera jaio zan errira,
otxodo pena eskatu zien, (*sic*)
jende guziak begira.

---

(2) Bertso-paperetan *arri guziak*; dudarik ezta,
arrai guziak bear duala.

20/ Gizona il zuten Lisboa'n eta
kulpaa mantxa gabeari,
tribunalera ekarri zuten
enterratutako ori,
«Ta nere aitak eman al dizu
eriotza ori zuri?»
Ta illak ezetz erantzun zion
egiaz Antoniori.

21/ Juezak edo kargudun oiek
atrebitu itantzera,
San Antonio para nai zuten
nork ill zuan galdetzera;
erantzun zien: «Ez naiz etorri
gaiztoak kastigatzera,
ta baña bai, au da egia,
justuak libratutzera.»

22/ San Antonio gaztea zala
osasuna bajatua,
baraua eta penitentziak
korputza asko nekatua;
ogei ta amasei urte zituan,
Jaunari eman kontua,
ill da bi urte baño lenago
zuten kanonizatua.

23/ San Franziskoren Ordenakuba
San Antonio txit fiña,
ikuskarri bat gertatuba zan,
ori nago ni jakiña:
kanonizatzeko gorputza usteldu,
sanua zeukan mingaña,
sermoi ederrak eta ugari
mundu onetan egiña.

24/ San Franziskoren seme leiala
San Antonio munduban,
bear deguna alkantzatzeko
bitarteko ona zeruban;
konbeni dana biotzez eska
bakoitzak al dan moduban,
lagun zaiguzu orain eta beti,
eriotzako orduban. (3)

---

(3) Bertso-papera, "Oñate: Imp. de M. Raldua."; ez nuan apuntatu zeñi jaso nion.

Bertso-papera, "Guernica, A. de Goitia y Compañía", Azpeitia'ko Odria baserritik, Aldaketak: 3/4: San Franziskorena artzeko; 8/5: kariñokua; 11/2: gaiztotik; 14/6: bere begien aurrean; 21/2: atrebitu izan zera.

Bertso-papera, "Imp. Goitia y Cía. — Guernica", Getaria'ko Garro baserritik. Aldaketak, bigarrenengo paperarenak.

Bertso-papera, "Guernica. — Imp. Artística Goitia y Hormaechea". Gernika'ko Sebero Altube zaren paperetatik. Aldaketak, bigarren paperarenak, eta beste au: 16/6: ezin juan aditzera.

MUATZ'KO ERIOTZA

1898'garren urtean, Aia'ko Muatz base-
rrian, seme batek bere aita il zuan. Urte
t'erdiren buruan, seme ori, Jose Tejeria
zeritzana, Azpeitia'n urkatua izan zan.
Gertaera auek Euskalerra guzira zabaldu
ziran, noski. Ta Zubizarreta'k bertsoak
jarri zituan. Bañan bertso auek obeto
konpreni ditezen, gauzak nola gertatu zi-
ran esatea komeni da. Ori egingo degu
orain, aiton-amonen aotik eta garai arta-
ko periodikuetatik jaso ditugun argibi-
deak emen idatzirik.

Muatz ondoan dagoan Iturriotz'ko ben-
tan, gari jotzea zuten. Uda-partea zan, be-
raz. Illunabarrean, lan orretan ari ziran
gizonak, tiro-otsa sentitu zuten alako ba-
tean; baita begiratu ta gizon bat korrika,
bere burua izkutatzearren alegia, ikusi
ere. Bañan illun-bistan baitzan, ezin eza-
gutu zuten ura nor zan.

Alderatu ta Muatz'ko etxejojaun zarra
eriotz larrian arkitu zuten. Iltzalleak
iltzat utzi zuan, bañan artean bizirik zala
jaso zuten. Ta berak salatu zuan:

—Semeak galdu nau!

Semea Donostia'ra joan zan, eriotza bera kanpoan zalarik gertatua zala sinistarazi nairik noski. Garai bateko *Sebastopol* zeritzaion ostatuan sartu ta etxekoandreaki onela galdetu omen zion:

—Iñor nere galdez baldin badator, esango al diozu nik emen bi egun pasa ditudala?

Ta etxekoandreak onela erantzun omen zion:

—Iñori ortik kalterik ez badatorkio, bai.

Bañan, alako batean, guardia zibillak sartu ta preso artu zuten; baita Azpeitia'ra eraman ere.

Juezak galdezka asi zitzaizkion, ta Tejeria'k, lenengo, ezetzkoarekin erantzun zien; bertsoak dionez, *uka fuertian* egon zan; bañan gero, gezurrari ezin eutsirik, dana zan bezela aitortu bearrean arkitu zan.

Azpeitia'ko kartzelan zalarik, jatekoa etxeakoak eramaten zioten. Ta, gau batez, kartzeleroak ots raro xamarra aditu zuan: *ri-ra, ri-ra...* Asi zan gelaz-gela, ta, ain zuzen, otsa Tejeria'ren gela barrenean zan. Lima batekin leioko burniak ia eba-

kiak zituan. Lima ori etxetik ekarria zuan, andreak erretako arto aundi baten barreanean pasata. Bitartean, etxekoak zaldi batekin beraren zai zeuden, bide-gurutze batean, kartzelatik Loiola aldera goazela berreun bat metrora, garai artan an zan *santutxo* baten ondoan.

Ondoren, Azpeitia'tik Donostia'ra eramane zuten. Ta ango tribunalean, urte t'erdiren buruan, bizia kentzeko sententzia eman zioten gizagajoari.

1900'garren urteko Ilbeltzaren 14'an, illundu ondoren, Tejeria ori kotxe batean sartu ta Azpeitia aldera abiatu ziran. Donostia'n, kartzelan egon zan denbora guzian, ondo portatua zalako, etzioten lotu beatz lodiak besterik. Goizeko bost t'erdiak inguruan iritxi ziran. Tejeria'k lo artu zuan, bañan andik ordu betera esnatu ta sententzia irakurri zioten: urren-go goizean, zortziretan, urkatu bearra zala, ta publikuan urkatu ere.

Bertso-paperak Donostia'n irakurri ziotela esaten du; bañan, periodikuak diotenez, etzan ola izan; Azpeitia'ra arte etzioten albiste ori eman.

Arrezkeroztik, ogei ta lau orduan, kapillan egon zan. Iltzen laguntzeko Loiola'

ko Aita Aizpuru eskatu zuan. Onekin konfesatu ta prestatu zan.

Bitartean, berria Gipuzkoa'ko bazter guzietaraño zabaldua zan, ta ez omen zan sasoiko kristaurik gelditu ikustera etorri gabe. Periodikuak diotenez, sei milla lagun bildu ziran Azpeitia'ko Juzgaduaren aurrean. Inguruko zelai ta soroak, jendez bete-beterik omen zeuden. Oietatik asko oñez etorriak izango ziran. Euria gogotik ari zan; alare iñor ere etzan andikan aldendu, dana bukatu zan artean. Uste degunez, Telleria au izan zan Gipuzkoa'n jendearen aurrean azken urkatua.

Ala, Ilbeltzaren 16'garrenean, goizeko zortziretan, Tejeria gizagajoa urkamendira ekarri zuten. *Via Crucis* zeritzaion Kofradiko bi anaiek, alde banatatik eltzen zioten. Ondotik iru apaiz zituan: Beloki jauna, Azpeitia'ko koadjutorea, ta Loiola'ko Aita Olasagasti ta Aita Aizpuru.

Urkamendiko mallak igotzen astera-koan, txorabioa izan zuan, ta Kofradikoak igotzen lagun egin bear izan zioten.

Ta orduan, iñork uste etzuana, Aita Aizpuru jendeari itzegiten asi zan: Tejeriak, bestek konseju ori emanda ta bere burua garbitzearren, bere aita zanaren onra zikindua zuala, bere emaztearekin

konpontzen zala edo olako zerbait esanaz; bañan dana gezurra zala. Bertsoak diotenez, diru-kontua izan zan motibo guzia.

Aitari gezurrez ezarri nai izan ziotenaz, bederatzigarren bertsoa mintzatzen da. Ta, dudarik gabe, orregatixe, kontu garbia etzalako, bertso ori geroko zenbait argitaralditan kendua dago.

Aita Aizpuru'k, Tejeria'rentzat barkazioa ta orazio bana eskatuz bukatu zuan.

Ondoren, borreroak Tejeria lotu ta lepoan burnizko uztaija jarri zion. Orduan, Beloki jaunak asiera emanda, jendeak kredoa errezatu zuan. Ta, guziak artan ari zirala, borreroak bere lana bukatu zuan.

Tejeria gizagajoak, oker egin bazuan ere, ongi pagatu zuan. Agian, garai artan iltzera sententziatu zutena, gure egunotan bizirik aterako zan. Gaur egunean psikiatriari kaso geiago egiten zaio, ta Tejeria ez ote zan burutik egiña? Bada gaur lege-gizonik ala derizkionik.

Itxura danez, Zubizarreta bertsolaria ere jende tartean Tejeria'ren bukaera ikusten izan zan. Gero, bertsoak jarri ta inprentarazi zituan. Ta, Azpeitia'ko urrengo azoka-egunean, ara joan zan, bertso-paper-pilla arturik eta ogei bat urteko

bere seme Rikardo ta amabi bat urteko seme Antonio lagun zituala.

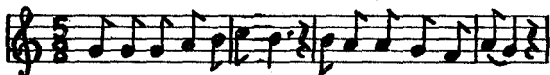
Ta Azpeitia'n, kantoi batetik-edo, irurak batera bertso kantari asi ziran. Aitak bajo-boza egiten zuan; Rikardok, tenor-boza; ta Antoniok, tiple-boza.

Jendea, berriz, bertso-paperak arrapastaka erosten asi zan. Sei milla paper eramank omen zituan Zubizarreta'k, eta bat ere gabe bueltatu omen zan etxera. Txakur aundi bana saltzen omen ziran.

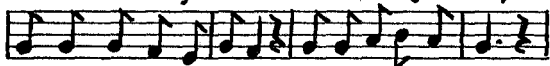
Geroztik ere makiña bat aldiz argitaratu izan dira bertso auek. Gure eskuetara iritxi diran argitaraldien berri, bertsoen atzetik emango degu. Ta, zer esanik ez, gure eskuetara gabe ere beste zenbait argitaraldi izango da noski.

(1900)

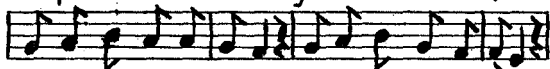
BERTSO BERRIAK
AZPEITIA'KO URKAMENDIAREN
GAÑIAN JARRIAK (1)

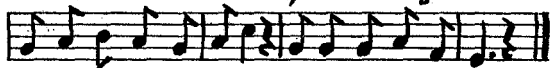
Jo-se Te-je-ri-a da au ne-re gra-zi-a,

Gi-puz-ko-a-ko Aran jai-ota a-zi-a;

ti-roz ai-ta il nu-an, au da des-gra-zi-a:

pu-bli-ka-tze-ra no-a a-sun-to gu-zi-a

---

(1) Lenengo doñua, Zubizarreta'ren seme Tori-
biok kantatu ta Ambrosio Zatarain jaunak magneto-
fonotik paperera itzulia da. Bigarrena ere, Zatarain
jaunak paperean idatzia da, nor zan apuntatu ez
genduan aiton zarren bati ikasi genion bezela.

Onela
 ere
 bai

-a da au ne-re gra-zi-a

pu-bli-ka-tze-ra no-a

Jo-se Te-je-ri-a da au ne-re gra-zi-a, Gi-

-puz-ko-a-ko Ai-an jai-o ta a-zi-a; ti-

-roz aita il nu-an, o-rra des-gra-zi-a: pu-

-bli-ka-tze-ra no-a a - sun-to gu-zi-a.

- 1/ Jose Tejeria da
 au nere grazia,
 Gipuzkoa'ko Aia'n
 jaio ta azia;
 tiroz aita ill nuan,
 orra desgrazia,
 publikatzera nua
 asunto guzia.

2/ Deabrubak animua
eman biotzera,
tiroz atrebituba
nere aita iltzera;
Donostia'ra gero
zerbait ekartzera,
egin nuen okerra
desemulatzera.

3/ Gizonak altxa zuten
aita bizirikan,
«O, semiak galdu nau!»
berak esanikan;
gurasubak etzuban
esan gezurrikan,
gorputza ill da anima
juan mundutikan.

4/ Paperian jarria
alde aurretikan,
aitari zenbat eman
señalaturikan;
eske ari zan beti
aldamenetikan,
gure enredo danak
sortubak ortikan.

- 5/ Aitak eskatzen ziran
legez eta bidez,
egiten niona da
agindu ta eman ez;
buru dana betia
pensamentu txarrez,
tirua eman nion
dirubaren orde.
- 6/ Soldadu arma-dunak
lotu kurioso,
baita eraman ere
Azpeiti'ra preso;
deklarazio txarrak
egiña ni oso,
libratutzeko bear
gezurra preziso.
- 7/ Aurrena egon nintzan
uka fuertian,
salatzallia pranko
bazan bitartian;
gero aitortu nuen
egunen batian,
gezur guziak ziran
neretzat kaltian.

- 8/ Azpeitia'tik jua
Donosti aldera,
Gipuzkoa'ko buru
dan tribunalera;
akusatuba nintzan
Judasen legera,
gezurrak balio ez,
neretzat galera.
- 9/ Andriak eta biyok
emandako itzak,
konprenditzeko ere
oso dira gaitzak;
oiek guziak ziran
gezurrezko saltsak,
aitari ezarriaz
etzituben mantxak.
- 10/ Gaizki egin nuela
ondo damutzen zat,
au eskarmenturako
beste guzientzat;
munduban ez da izan
oraindikan beintzat
ume bat txarragorik
gurasubarentzat.

- 11/ Donostia'n artuba
nintzan albistia
posible etzala neri
bizirik uztia;
ai ura orduko
lastima tristia!
etzan alegratuko
nere emaztia!
- 12/ Donostia'tik giñan
Azpeiti'ra etorri,
bost guardiarekin
kotxian ekarri;
kartzelan sartu eta
an nenguan larri,
sententzia tristia
zuten irakurri.
- 13/ Zuzen da garbi egin
dute justizia,
badakit nuela nik
ondo merezia;
illbeltzaren amaseirako
nere sententzia,
goizeko zortziretan
kentzeko bizia.

14/ Gaiztua izan banaiz
orra sujetatu,
sententzia orrek ziran
biotza erdiratu;
Aita Aizpuru'rekin
gogoz konfesatu,
egindako okerrak
danak akusatu.

15/ Pauso bat eziñ eman
nuan ezergatik,
bi lagun banituben
beso banatatik;
urkamendira jua
giñan kartzelatik,
borrerua begira
zeguan atzetik.

16/ Urkamendian nintzan
eserita jarri,
nere entrañak zeuden
estu eta larri;
bizia eman bear
oso lotsagarri,
au beste guzientzat
eskarmentagarri.

17/ Barkaziua nuan
 azkena eskatu,
 zergatik egiñ nuen
 lenago pekatu;
 orrengatik bear det
 orain nik urkatu,
 Jaungoikuari arren
 nitzaz erregutu! (2)

---

(2) Bertso-papera, "IRUN. — Imp. de B. Valverde", Oxford'ko Bodleyan Library.

Bertso-papera, "Imp. de Vda. de B. Valverde. — Irún", Joakin Ganborena Zabala, Errenteria. Aldaketak: 2/3: tiroz atrebitu naiz; 2/8: disimulatzera; 12/1: Donostik giñan; 17/5: orregatik.

Bertso-papera, "Rentería: Tip. Vda. Valverde", Iraola-zarra baseria, Errezil. Aldaketak: 2/3: tiroz atrebitu naiz; 2/8: disimulatzera; 12/1: Donostik giñan; 17/5: orregatik.

Bertso-papera, "Reimpreso en la Imprenta y Librería de F. Elosu. — Durango", Jertrudis Arrieta zana, Errenteria. Aldaketak: 17/3: zergaitik; 17/5: orregaitik.

Bertso-papera, "Guernica A. de Goitia y Compañía", Sebero Altube zana, Gernika. Aldaketak: Izenburuan: ganian; 17/3: zergaitik; 17/5: orregaitik.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Manuel Oñatibia jaunaren bitartez Zarautz'ko baserri batetik eskuratua. Aldaketak: 2/3: tiroz atrebitu naiz; 2/8: disimulatzera; 7/1: Aurrera egon nintzan; 10/2: zait; 17/5: orregatik.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Manuel Oñatibia, Zarautz. Aldaketak: Izenburua: Bere aitari eriotza emandako semearen bertso zarrak; 1/5: aita tiroz ill nuen; 1/7: esplikatzeraz; 2/3: tiroz atrebitu naiz; 2/5: Donostia'ra juan gero: 2/7: egindako oke-rra; 3/3: ai, semiak galdu naut; 3/8: juantzan mun-

dutikan; 4/8: diruagatikan; 6/5: deklaraziyo txarra; 7/2: uko fuertian; 8/1: Azpeiti'ko erritikan; 9'gn. bertsoa falta da; 11/1: Donostiyan nuan nik; 11/2: artu albistia; 11/3: etzala posible neri; 11/5: ura nere orduko; 12/1: Donostiya'ko erritikan; 12/2: Azpeiti'ra ekarri; 12/3: bost gaurdi armatukin; 12/4: kotxian etorri; 13/5: Illbeltzan amaseian; 14/3: sententzi orrek ziran; 14/4: biotza urratu; 14/6: ondo konfesatu; 16/3: nere barrena zegon; 16/7: beste guziyentzako; 17/5: orregatik.

Bertso-papera, moldiztegi-izenik gabea, Jose Manuel Ugalde bertsolaria, Andoain. Aurrekoa bezelaxe.

“Euskal-kantak”, Bilbao, 1960, 92'gn. orri-aldean. Onek aurreko biak bezela dakarzki gauza guziak.

BERTSO BERRIAK
JUAN MARIA ZUBIZARRETA'K
JARRIAK

1/ Jesus jaio ta irurogei ta
amargarrengo urtian
esan bear det zer pasatu zan
Jerusalen'go partian,
deskantsu gabe judu gaiztuak
zeuden momentu batian
idolo faltsuak adoratuaz
deabruaren kation.

2/ Apirillaren amalaubian
Pazkua-eguna genduan,
festa aundiak egiten ziran
Jerusalen'en orduan;
kontrariua alderatua
gerra emateko moduan;
alako istillurik ez da izandu
beste lekutan munduan.

- 3/ Bi milloi t'erdi persona zeuden
Jerusalen'go kuadrilla,
guziak agindu nai zuten, eziñ,
beren arteko iskanbilla;
ziudadia fuerte zeguan
egiñak iru muralla,
erromatarrak kontra etorri, (1)
Tito gerrero abilla.
- 4/ Garai orretan Vespasiano zan
Roma'ko enperadoria,
ark bialdua juduen kontra,
Tito zan bere semia;
idolo-zaliak menderatzeko
artuak zeuden idia,
krueldadezko gerra izan zan
iñun parerik gabia.
- 5/ Jerusalem'i bistak artzeko
txit deseatuak oso,
bostegun zaldizko lagun arturik
Tito abiatu animoso;
idolo-zaliak barrendik irten,
gogor zioten eraso;
batalla orretan geratu ziran
juduak bitorioso.

---

(1) Emen, eta bestetan ere bai, *Romatarrak* dio, neurrian motz gelditzen dalarik. Guk uste. Zubizarreta'k *Erromatarrak* jarriko zuan. Orregatik, ala idatzi degu emen.

- 6/ Erromatarrak preparatuak
Jerusalen'go onduan,
lendabiziko muralla artu
zan Maiatzaren iruan;
bigarrena ere ebaki zuten
egun gutxiren buruan,
soldaduari deskansu ematen
Tito jarri zan orduan.
- 7/ Odol ixurtze aundia izan zan
eskarmentuan sartzeko,
Titok ordena judu gaiztuai
onian entregatzeko;
zar eta gazte, txiki aundiak,
etzeuden errenditzeko,
asmo gaiztuak alrebes irten
beren buruak galtzeko.
- 8/ Erromatarren buruzariak
lendabiziko ordena:
Jerusalen'i kanpotik bueltan,
muralla egin aurrena;
juduai orrek ematen zien
asko oñaze ta pena,
andik aurrera etzuten sartzen
jan-gauzarikan barrena.

- 9/ Arrantxorikan etzeguan an
taberna edo kafian,
janaren usaia sentitu ezker
sartutzen ziran etxian;
persona zarrak ezpatazoka
ta aurak ostiko-pian,
soldau gaiztoak, zuena eman arte,
etzuten uzten pakian.
- 10/ Jerusalem'en txit gutxi zeuden
jan-gauzarekin aseta,
alde aurrez esanak zeuden,
geratu ziran beteta;
Maria zeritzan andratxo batek
artua zeukan apeta,
bere aurra ill da jan zuan
burruntzi baten erreta.
- 11/ Sitiyo orretan juduak zeuden
oso kastigu latzetan,
goseiari izurriz lagun
sartu zitzaien benetan;
irurogei ta amabost egun,
denbora labur orretan,
sei egun milla illak baziran
Jerusalem'go kaletan.

12/ Kastigu latzak zetozkiela
juduak zeuden etsita;
jan-gauzak aitu, kanpora juan,
belarrak biltzen asita,
ta prisionero Titok arrapatu
modu ortan ikusita,
egunak baziran bostegun illak
gurutzietan josita.

13/ Gose-izurriak galtzen zituan
zarrak iguak gaztiak,
judu gaiztuak pasiak ziran
guziz istillu tristiak;
Jerusalen'en gorputz illakin
baztar guziak betiak,
jente guzia nazkatzen zuan
usaiak eta pestiak.

14/ Prisionero erori ezkerro
zeuden kastigu gogorrek:
eskuak ebaki, belarriak moztu,
gañera kendu sudurrak;
oiek eginda barren itzuli,
orduko ango negarrak!
nork beretzat ezagutzeko
ez dira istillu ederrak.

- 15/ Entregatzera juduak asko
urria janda berekin,
Arabia, Siria, Erromatarrak
oritu ziran orrekin;
tripak atera, monedak kendu
koraje illunarekin;
lan-bide ori Titok eragotzi
ordena gogor batekin.
- 16/ Indarrez barrena sartzeko Tito
laister egin zan prestatu,
odol askoren truke muralla
ostiko-pean pasatu;
Jerusalen'go jaun eta jabe
Erromatarrak geratu,
gaztelura ta tenplora ziran
juduak erretiratu.
- 17/ Bi murallakin tenplua zeguan
gaztelu baten antzera,
Erromatarrak abenturatu
indarrez barrena sartzera;
pelea gogorak egin zituzten
aurrera eta atzera,
derrigorrian judu gaiztuak
jarriak entregatzera.

18/ Erromatarren kuadrilla zeguan
kolera osoan sartua,
soldadu batek leiotik bota
illati aundi bat piztua;
su ta garretan eleiza jarri,
jende guzia nastua,
Titok nai etzuala kiskali zuten
Jerusalen'go tenplua.

19/ Bere soldaduak tenplua erria
Tito zeguan penatuta,
ederrez ta balioz aren parekorik
munduan izan ez du-ta;
sei milla gizon judu an zeuden
batallan peleatuta,
famili ta guzi bertan ill zituzten
erromatarrak sartuta.

20/ Gaztelu ori artzeko egiñak (2)
Titok preparamentuak
aren ordenan entregatu nai ez
an zeuden judu gaiztuak;
Agorran zortzian Sion'go mendian
erromatarrak sartuak,
bertan ill zituzten egun orretan
presionero artuak.

---

(2) Bertso-paperean: *egiña*.

21/ Juan Giskela ta Simon Giora
idolo-zalien buruak,
sitio orretan Jerusalem'en
illak txit asko juduak;
milloi bat eta gañera eun milla
guziak bertan galduak;
paradero txarra eraman zuten,
daude señaile klaruak.

22/ Jerusalem guzia Titok erria
gerra galgarri orretan,
eun milla judu erori ziran
presionero utsetan;
gero guziak jarriak ziran
feria edo salmentan;
ozta erosliak izan zituzten,
iñork etzeuzkan ezertan.

23/ Juduan ontasunak gordiak zirala
Titori ori oroitu,
Jerusalem'go lur guziak ark
goldatu eta aratu;
modu orretan erromatarrak
interesa asko billatu,
balioz urria paraje artan
erdira egin zan bajatu.

24/ Judea guzia geratu zan
erromatarren eskuan,
profeten esanak an agertu ziran
bere denbora justuan;
eskapatu zuten judu bakarrak
or dira al duten lekuan,
erri baten jabe oiek ez dira
geiago egingo munduan.

25/ Ondamen ori nola izango zan
Jesusek berak esana,
sinismenikan etzuten artu
judu gaiztuak argana;
gurutze baten josi ta ill zuten
adoratu bear zana,
kastigu ori bidezkoa zan,
gure Jainkuak emana.

26/ Judu gaiztuak Jesus maitia
gogotik gurutz-illtzatu,
txutik asentatzen golpearekiñ
zaiñ guziak ere urratu;
amabietan josi, iruretan ill,
tormentu asko pasatu;
kanalla oiek salbadoria
modu orretan tratatu.

27/ Ostiral santuz Jesus illa zan,
izan dezagun goguan,
orazio egiñaz artzaz oroitu
beti gabiltzan lekuan;
obra oberik ez da egingo
animarentzat munduan,
gero guziok gerta gaitezen
alkarren lagun zeruan. (3)

---

(3) Bertso-papera, "Azpeitian P. Martínez-en mol-
disteguiari", Aita Jose Inazio Arana zanaren bertso-
-bilduman, Loiola'n.

**SAN PABLOREN BIZITZA
BERTSOETAN**

1/ Bertso bi paratzeko
artu det asmua,
arren lagun zadazu,
Ama zerukua;
espiritua argitu,
Seme Jaungoikua;
San Pabloren bizitza
kantatzera nua.

2/ San Pablo apostolua
lenbizi gaiztua,
Jesusengana gero
zan konbertitua;
kristandadea obia
zala pensatua,
bereala artu zuan
bautismo santua.

3/ San Pablo ori fedian
txit firme zijuan,
Jesusen apostolo
nai zuala juan;
San Bernabe berekiñ
lagun artu zuan,
Panfilia'ko Perge'n
predikatu zuan.

4/ Perge'tikan urrena
juan zan Listra'ra,
beti elbarri zana
ekarri aurrera;
San Pablok altxatzeko
oñaren gaiñera;
sendatu eta brinkoka
juan zan kalera.

5/ Milagro ori egiñik
segi predikua,
ango konbertitzia
arrigarrizkua;
esaten zuten zala
bera zerukua,
gizon-itxurarekin
gure Jaungoikua.

6/ Neskatz bat sorgintzan
etsaiakin nastuta,
deabrua zedukan
barrena sartuta;
San Pablok libratua
Jesusi eskatuta;
preso eraman zuten
dana azotatuta.

7/ Gaizki tratatu zuten
ziegako zepuan,
lur-ikara sortu zan
gau-erdi inguruan;
ango buruzaria
ikaratu zuan,
juateko libertadia
laister eman zuan.

8/ San Pablo abiatu zan
Jerusalen'era,
ango pobre gaixuai
limosna egitera;
bera iltzeko asmuak
etzeuden atzera,
kontramartxa egifik
juan zan Trode'ra.

- 9/ Trode'n konbertitua
ango kuadrilla,
naiz zala judua ta
igual jentilla;
leio altu batetik
erori mutilla,
San Pablok piztu zuan
Eutikio illa.
- 10/ Allegatu zanian
Jerusalen'era,
limosnak partituta
juan eleizara;
golpeka atera zuten
andikan kanpora,
bi katerekin loturik
preso gaztelura.
- 11/ Juduak atzetikan
gaztelura zuzen,
egun artan ikusi
nai zutela iltzen;
gezurra besterikan
etzuten asmatzen:
San Pablo zebilela
mundua enredatzen.

- 12/ Azotiak emateko
lenbizi ordena,
preparatzen ari zan
kargua zeukana;
aditu zutenian
romatarra zana,
ikeratu ango buru
egiten zuana.
- 13/ Bigaramonian zeguan
tribunal idikia,
Pablori egiteko
bertan jutzizia;
bi aldetara zeguan
jendia jarria,
erabaki etzuten
orduko auzia.
- 14/ Jesusek gazteluan
bertatik itzegin:
ez ikaratutzeko
enemiguakin,
Roma'n predikatzeko
gogo onarekin;
San Pablo animatu zan
arrazoi orrekin.

- 15/ Kontrario gogorak
juduak biziro,
pakerik izaterik
etzuten espero;
San Pablo isillikan
biraldua gero;
zer nola pasa ziran
orra esan klaro.
- 16/ Geroztik sei illabete
pasa itxasuan,
allegatu ziraden
galtzeko estaduan;
San Pablori Jesusek
itzegiñ orduan:
iritxiko zirala
Malta'ko puntuan.
- 17/ Arrimatu iraden
kosta-baztarrera,
arroka jo zuan da
barkua ondarrera;
ol-puska gaiñ edo igari
danak legorrera;
modu artan izan zan
Malta'ko sarrera.

- 18/ Milagruak egiñaz
Malta'n ere ala,
askok esaten zuan
Jesukristo zala;
San Pablok egin zien
kontra beriala,
kruzifikatu zana
besterik etzala.
- 19/ Malta'n txit jente asko
ark konbertitua,
guziak artu zuten
bautismo santua;
Apirillaren erdian
zan martxa artua,
Maiatzaren aurrenien
Erroma'n sartua.
- 20/ Jerusalem'dik Roma'ra
bitarte guzian,
soldaduak atzetik
berekin guardian;
ala ere predikatu
zebillen tokian;
neke gogorak ziran
nere iritzian.

21/ Jerusalem'dik geroz
Pabloren nekiak
lanik asko ematen dit
adieraztiak;
bi urtian loturik
berekin katiak,
libratu Erroma'ko
enperadoriak.

22/ Katiak libratu-rik
laister ondorian
Erroma'n predikatu
bere egiñalian;
geroztik izandu zan
gure España'n,
jendia jarri-erazitzen
zerura bidian.

23/ San Pablok sasoi artan
lan izugarriak:
eliza zarrak bisitatu
egiñaz berriak,
illak piztu, gañera
sendatu elbarriak,
konbertitzen zituan
ereje guziak.

24/ Garagarrak ogei ta
bederatzi zituan,
Neron enperadoriak
Erroma'n ill zuan;
alako krueldaderik
izan zan orduan,
oraiñ gloria gozaten
daukagu zeruan.

25/ Pekatariak biar degu
biotzak bigundu,
San Pablok nai badegu
zerutik lagundu,
ango gloria ederra
alkantza al bagendu;
Zubizarreta'k ori
desiatutzen du. (1)

---

(1) Bertso-papera, "Azpeitian P. Martínez-en mol-
disteguiari", Bodleyan Library, Oxford.

Bertso-papera, "Imp. de B. Valverde. — Irún",
Bodleyan Library Oxford.

SANTA JENOBEAREN BIZITZA

- 1/ Santa Jenobeba nolakoa zan
astera nua kantatzen,
orretarako laguntasuna
berari diyot eskatzen;
aren bizitza letu ezkerro
egon liteke arritzen,
Jaungoikoaren argi ederra
ibillia zan zabaltzen.

- 2/ Santa Jenobeba sortzetikan zan
dukesa baten alaba,
kondearekin ezkondu eta
juan zan Rein ta Mosala;
Jesusengana izandua zan
txit fiña eta leiala,
gaztetan ere edukatua
munduan gutxi bezela.

- 3/ Jenobebaren esposo au
zan Sijifredo kondea,
pobrearentzat errukitsua,
jenioz ere noblea;
Golo gaiztoa maiordomoa,
bizio txarren jabea,
traizioan izandua zan
iñun parerik gabea.
- 4/ Rein ta Mosala palazioa,
deitzen zioten jauregi,
gerra-albista bildurgarri bat
ara zitzaien etorri;
orra kondea suertatu da
juatia agintari,
esku-bidiak utzi zizkion
bere maiordomuari.
- 5/ Esan bear det nola pasa zan
etxe artako kontua:
laster egin zan guzien buru,
Golo zan atrebitua;
azkenekotzat egiten dio
pregunta eskusatua,
Santa Jenobeba gauza oiekin
egon zan txit penatua.

- 6/ Jenobebaren gustua etzan
gizon orren kortesia,
esposoari abisatzea,
au zan deseo guzia;
karta batekin abiatu zan
etxeko serbitzaria,
Golo gaiztoak arrapatu ta
ezpataz kendu bizia.
- 7/ Golok artzen du asmo sendo bat
kondea engañatzeko,
karta falsoak atzera aurrera
etxeko-andrea galtzeko;
andikan laster logratu zuan
kalabozoan sartzeko;
Santa Jenobeba mundura etorri
tormentu asko ikusteko.
- 8/ Presondegian sartu zanetik
egun gutxiren buruan
Santa Jenobebak bere burua
aurdun an sentitu zuan;
Sijifredoren kriatura au
jaio egin zan orduan,
laguntzallerik grano bat ere
kalabozoan etzuan.

9/ Golo zebillen denbora artan
Luziferrekin nastua,
lujurioso engañatuta
pekatuz aberastua;
kriaturari mantxa kentzen
au ezin logratua,
amak semea bataiatzen du,
izena: Desdixatua.

10/ Ama-semeak kalabozotik
iltzeko sententziatu,
kondeagandik Golo gaiztoak
traizioan logratu;
borrero aiek iltzeko ustez
aurrean an zuten artu,
orduan ere Jesus maiteak
eriotzatik libratu.

11/ Borrero bata ezpatarekin
iltzeko zeguan jarria,
batak besteai agindu zion
tapatzeko arpegia;
orduan ere probatu zuan
agoniako larria;
gizon oieri jatxi zitzaien
zeruko esperientzia.

- 12/ Borreroari maiordomoak
modu onetan ordena:
Jenobebaren begi oriek
entregatzeko argana;
artu eskuan zakur-begiak,
Konrado ori juana,
Golo gaiztoak ez ezagutu,
guzientzako fortuna.
- 13/ Modu orretan jarria zan
eriotzako aurrian,
Jaungoikoari erregututzen
akordatzen zan guzian;
borrero oiek ordenatua
juramentuan azpian:
mendi mortuan egon zedilla
bere bizitza guzian.
- 14/ Ama-semeak geratu ziran
bakarrik mendi mortuan,
lendabiziko gau ura pasa
arbola baten onduan;
arrats orretan elurra ere
gogotikan egin zuan,
zenbait otz-bero igarotzeko
jaioak ziran munduan.

15/ Andik urrena kueba sartu
Jaunak emanik bidea,
erregututzen aritutzen zan,
arturik zeukan fedea;
basauntz batek mantentzen ditu
Jenobeba ta semea,
abere oni pizti gaiztoak
orduko jana umea.

16/ Santa Jenobebak probatu zuan
nolakua zan pobreza,
basauntzaren esnearekin
semea eta kondesa;
sufritu zuan kueba artan
miseria ta flakeza,
tormentu oiek adieraztia
ez dago gauza erraza.

17/ Ama-semeak narru gorrian
egonak zazpi urtean,
bere gizona eta lagunak
eizera juan artean;
basauntz bat billatu zuan
sasi batzuen artean,
ondoren ari sartutzen zaio
kueba-zulo batean.

- 18/ Basauntzaren talaian egon
begiratuaz aurrera,
iduritua an zeguala
persona baten figura;
agindu zion bizia bazan
ateratzeko kanpora,
bere esposa arkitzen zaio,
konde jaun ori lurrera.
- 19/ Bere esposa tristeza artan,
kondea desmaiatua,
izketan asi, etortzen zaie
saltoka Desditxatua;
elur artean larru gorrian
ura zan mutil pijua,
aita berea ikusitzian
geratu zan arritua.
- 20/ Desditxatuak egin zituan
galdera arrigarriak,
aturdituta egonak ziran
aditzen zeuden guziak;
Sijifredo orrek biraltzen ditu
etxera serbitzariak,
agindu zien eramateko
kotxea eta zaldiak.

- 21/ Aita-semeak eta kondesa
sartu ziraden kotxean,
basauntz ura eraman zuten
beren ondoren atzean;
pena samiñak aztutzen asi,
alai zeuden biotzean,
andik aurrera ondo izanak
irurak beren etxean.
- 22/ Borrero Konradok eta Enrikek
bazuten juizioa,
ezagutu ta ibilli ziran
Goloren okasioa;
ama-semeak billatutzean
eskatu barkazioa,
kondeak eman andik aurrera
betiko salarioa.
- 23/ Urte betean kondea ibilli
moruen gerra orretan,
etxera etorri, Golo gaiztoa
traizioko lanetan;
saldukeria deklaratu
txantxarik gabe benetan,
andik aurrera bizi zan arte
kalabozoan penetan.

- 24/ Kulpa-gabeak ill-eraztia
delitu izugarria,
orregatikan kalabozoan
kondeak sar-erazia;
eskaporikan etzedukala
artua zeuan etsia,
ama-semeak billatu ezkerro
Golori kendu bizia.
- 25/ Urkabe baten Golo ill zuten,
pasa istillu gogorak,
berri onikan ez du banatzen
enbidioso alperrak;
lujuriako pekatutikan
etorri ziran okerrak,
gorputzerako mesede gabe
animarentzat negarrak.
- 26/ Jenobebaren bizitza onetan
jarri gaitian kontuan,
zenbat tristura eta naigabe
igaroa zan munduan;
errukitsua ta limosneria
bera zebillen lekuan,
justua izan, pozak zoratzen
eriotzako orduan.

27/ Ama-semeak igaro zuten
bizitza guziz samia,
zar-gaztientzat ejemplo onetan
ederra dago dotriña;
pekatariak, ikasitzera
orain egin alegiña,
liburu oiek kostatzen dira
errial bi ta erdiña. (1)

28/ Juan Maria nere izena,
ondoren Zubizarreta;
Santa Jenobeba egon zan kueban
egiña dago ermita;
persona franko arritutzen da
orain ura ikusita,
orregatikan zabaldu nai det
euskaldunetan albista. (2)

---

(1) Emen aitatzen dan liburua, K. Schmid'ek prantzesez idatzi, Zarautz'ko Gregorio Arrue'k euskeratu ta Euskalerra guzian ainbesteraño zabaldu zana izango da. Liburu ortatik atera zuan Zubizarreta'k bertso auetarako gaia; Zapirain'ek bezelaxe, beraz.

(2) Bertso-papera, "ONATE: Imp. de M. Raldúa", ez nuan apuntatu zeñi jaso nion.

Bertso-papera, "Tip. de S. de Diego. — Eibar", Zarautz'ko baserri batetik Manuel Oñatibia jaunak eskuratua.

Bertso-papera, "Imp. de Fernandez y Diego. — Eibar", Ondarrabia'ko Fernando Artola, "Bordari".

Bertso-papera, "Guernica. — Imp. Angel de Goitia", Manuel Lekuona apaiz jaunaren bertso-bilduma.

Bertso-papera, "Guernica. — A. de Goitia y Compañía", Jose Aldalur, Ugarte, Azkoitia.

Onerañoako bertso-paper auk, alkarren artean aldaketarik ez dute. Guziak, ogei ta zortzina bertso dute; emendik aurrerakoak, berriz, ogei ta zazpina. 28'garrena falta dute.

Bertso-papera, "Eibar. — Imprenta de Pedro Orúe", Donostia'ko Juan Arbelaiz jaunaren bitartez eskuratua. Aldaketak: 13/1: Modu orretan ateria zan; 13/2: eriotzako auzian. Bertso-paper au, D'Abbadie jaunak bildu ta Paris'ko Bibliotheque Natonale'n dagoan bertso-bilduman ere arkitu degu; bañan eskuz erantsita itz auk dauzka: *Pris à Durango 1891*.

Bertso-papera, "Guernica. — Imp. Artística Goitia y Hormaechea", Lexo bertsolariaren alaba dan Adelina Sarasola, Donostia. Aldaketak: 8/2: egun gitxiren barruan; 8/7: laguntzallarik.

Bertsolariya bertso-errebista, 13'gn. zenb., 1931/XII/13. Onak ere ogei ta zortzi bertso ditu. Izenburua: *Santa Jenobeba'ren bizitza Zubizarreta'tar Juan Mari'k jarriyak*. Aldaketak: 22/4: Goloren okultoia.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, au ostatubal, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I.
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan.
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren.
9. *B. Iraola*: Oroitzak.
10. Errege eguneko bertso sayoa (1962). (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Iru ziren.
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I.
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat.
17. *A. M.ª Labayen*: Malentxo alargun!
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak.
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962).
23. Aizkolariak.
24. *F. Imaz*: Bertso guziak.
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak.
26. *A. M.ª Zabala*, *A. Larraitz*, *Mir*: Periyaren zalapartak.
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak.
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak.
29. *T. Alzaga*: Burruntziya.
30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria.
31. *M. Soroa*: Baratzen.
32. *M. Elicegui*, *A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza.
33. *M. Elicegui*, *A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak.
34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua.
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara.
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak.
38. *S. Salaverria*: Neronek tirako nizkin.
39. Amar urteko bertso-paperak.

- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa.
42. *Uztapide*: Noizbait.
43. Bertsolari-txapelketa (1-I-1965).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu.
- 45-46. *J. M. Satrústegui*: Bordel bertsularia.
47. *P. M. Urruzuno*: Iru ziri.
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra.
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala.
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak.
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma.
54. *A. Zavala*: Fernando Amezketarra bertsularia.
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak.
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsularia.
- 57-58. *C. Beobide*: Asis'ko Lorea.
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsularia.
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari.
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsularia.
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsularia.
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak.
65. *J. M. Satrústegui*: Luzaide'ko kantiak.
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari.
67. Bertsolari txapelketa (11-VI-1967).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsularia.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak.
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari.
- 74-75. *A. Zavala*: Errenteria'ko bertsolari zaarrak.
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak.
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunen bertsuak.
- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsularia.
82. *A. Zavala*: Juan Maria Zubizarreta bertsularia.

IMPRESO EN ESPAÑA